

ULDUZA HACIĞA qızı CANIYEVA

**ƏLYAZMA ÜZƏRİNDƏ
REDAKTOR İŞİ**

**B A K I
UNİVERSİTETİ NƏŞRİYYATI
2007**

UDK 002
BBK 461
C21

4 612
x C 22

Elmi redaktoru: f.e.d., prof. **Yusif Seyidov**

Rəyçilər: f.e.d., prof. **Elbrus Əzizov**
f.e.n., dos. **Mahmud Mahmudov**

258644

Kitab Bakı Dövlət Universitetinin Nəşriyyat Şurasının qərarı ilə çap olunmuşdur.

Canıyeva Ulduza Hacığa qızı
Əlyazma üzərində redaktor işi. Bakı, Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2007, 90 səh.

Monoqrafiyada kitabın, əsasən də, elmi və tədris ədəbiyyatının əlyazması üzərində redaktə işi zamanı redaktor və korrektorların rolundan, əsasən də aparılan iş zamanı əlyazmanın orfoqrafiya, üslubi və punktuasiya qaydalarına riayət edilməsindən bəhs olunur. Burada həmçinin oxucu auditoriyasına ixtisar formaları, latın qrafikalı Azərbaycan əlifbası, kiril əlifbası, latın əlifbası, yunan əlifbası, həmçinin Roma (Rum) rəqəmləri də təqdim edilir.

Monoqrafiyadan əsasən nəşriyyat işçiləri – redaktor və korrektorlar, həmçinin jurnalistika və kitabxanaçılıq fakültələrinin tələbələri istifadə edə bilərlər.

C $\frac{4502040000 - 31}{M - 658(07) - 055}$ - 055 - 2007

© **Ulduza Canıyeva, 2007.**

©**Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2007.**

BİR NEÇƏ SÖZ

XX və XXI əsrlər kitab nəşrinin həcminə və müxtəlifliyinə görə bu dövrlərə qədərki əsərlərin birlikdə götürülmüşündən zəngindir. Elm sahələrinin genişlənməsi, texniki tərəqqinin iri addımlarla irəli getməsi, çap vasitələrinin təkmilləşməsi bu əsərlərdə xüsusi vüsət almışdır. Yazılan və çap olunan hər bir əsər məzmun, ideya baxımından oxucunu təmin etdiyi kimi, oxucuya elmi, tarixi məlumat verməli olduğu kimi, oxunaqlığı ilə də yatımlı, anlaşılıqlı olmalıdır. Bu keyfiyyətlərin ilk təminatçısı, əlbəttə, müəllifdir. Müəllif nə qədər savadlı və zövqlü olsa, nə qədər istedadlı olsa, onun əlindən çıxan hər hansı bir əsər də (istər elmi əsər olsun, istər bədii əsər olsun) o qədər faydalı olar və oxucunu təmin edər. Ancaq çap işinin də tələbləri var. Çapa qədər əsər müəyyən yol keçir və ya keçməlidir. Deyirlər ki, ağıl ağıldan ötkündür. Bir də görürsən ki, nəşriyyat redaktorunun bir məsləhəti və ya iradə əsər müəllifini ciddi düşünməyə vadar edir. İnkâr etmək olmaz ki, nəşriyyatda müəyyən yol keçməyən əsərlər bu və ya digər cəhətdən qüsurlu olur; hər cəhətdən kamil olsa da, ən adi imla səhvlərinə rast gəlinir.

Hər bir əsərin rəyçisi olmalıdır. Burada söhbət əsil rəyçilərdən gedir. O rəyçilərdən söhbət gedir ki, sahənin mütəxəssisi olsun, əsəri əvvəldən axıra qədər diqqətlə oxusun, əsərə obyektiv qiymət versin və s.

Əsərin elmi redaktoru olmalıdır. Elə redaktor ki, elmi və yaradıcılıq nüfuzu olsun, müəlliflə danışıq bilsin. Müəllifin diqqətini müəyyən məsələlərə cəlb edə bilsin, bəzən də qələmi əlinə alıb düzəlişlər apara bilsin. Elmi redaktor bilməlidir ki, o, oxucu qarşısında müəlliflə birlikdə məsuliyyət daşıyır. Çoxmüəllifli nəşrlərdə belə redaktorun məsuliyyəti daha da artıq olur; hətta bəzən əsər müəlliflərinin adları ilə deyil, elmi redaktorun adı ilə tanınır.

Bu prosesdən sonra əlyazma üzərində, belə demək olarsa, bir növ praktik iş başlanır: nəşriyyat redaktorunun və korrektorun işi. Ulduza Cəniyevanın oxuculara təqdim olunan «Əlyazma üzərində redaktor işi» adlı kitabı əlyazma mətni üzərində nəşriyyat redaktorunun, qismən də, korrektorun işinə aiddir. U.Cəniyeva xeyli vaxtdır nəşriyyatda işləyir. Nəşriyyat işini yaxşı bilir. Bu təcrübə ona az kömək etməyibdir. Ancaq əsər göstərir ki, U.Cəniyeva redaktə işinin nəzəri məsələləri ilə də məşğul olur, bu sahədəki elmi-nəzəri ədəbiyyatı da oxuyur. Kitabda rus mənbələrindən geniş istifadə də bunu göstərir. Qeyd edək ki, bu mövzuda yazılan hər bir əsər bu gün üçün çox faydalıdır. Belə ki, nəşriyyatların çoxluğu, yeni-yeni nəşriyyatların açılma-

sı, özəl nəşriyyatların meydana gəlməsi nəşriyyat redaktorlarına tələbi artırır. Bu halda nəşriyyat işini tam mənimsəməyən, qeyri-peşəkar adamlardan nəşriyyat redaktoru kimi istifadə olunur. Nəşriyyat işi mürəkkəb işdir. Əsər müəllifləri, onların təcrübələri müxtəlif olduğu kimi, təqdim olunan əlyazmalar arasında da səviyyə, dil, üslub baxımından biri-birindən fərqlənən cəhətlər olur. Nəşriyyat redaktoru bu fərqləri görməyi bacarmalıdır. Əgər əlyazma üzərində redaktor işi haqqında yazılan əsər yenicə işə başlayan redaktorun bu sahəni öyrənməsinə kömək edərsə, az-çox təcrübəsi olan redaktora da yardım edə bilər.

Digər əsərin mətnləri üzərində redaktor işinin əhəmiyyətini və redaktorun məsuliyyətini azaltmadan, demək olar ki, tədris ədəbiyyatının redaktəsi daha çox məsuliyyət tələb edir. Çünki tədris ədəbiyyatı, xüsusən dərsliklər, adi mütaliə üçün deyil. Bunlar bir növ gənc nəslin - şagirdin, tələbənin savad almaları, biliklərə yiyələnmələri, tərbiyə tapmaları üçündür. Bunlarda hər söz, hər cümlə üzərində düşünmək lazım gəlir. Bədii və sırf elmi-nəzəri ədəbiyyatın istiqaməti ilə, oxucu auditoriyası ilə, dərsliyin istiqaməti ilə tədris ədəbiyyatının istiqaməti və oxucu auditoriyası arasında fərq olur. Elmi redaktor üçün sahə seçimi olursa, nəşriyyat redaktoru üçün belə seçim olmur. Tarixə aid əsərin elmi redaktoru tarixçi, ədəbiyyata aid əsərin elmi redaktoru ədəbiyyatçı olduğu halda, nəşriyyat redaktoru müxtəlif sahələrə

aid əsərləri redaktə etməli olur. Bu mənada nəşriyyat redaktoru hər cür mətni redaktəyə hazır olmalıdır. Yəni redaktənin həm konkret, həm də ümumi əsaslarını bilməlidir.

Bu cəhətdən U.Canıyevanın kitabı fayda verə bilər.

Kitabın «Giriş»indən sonra başlanan birinci hissədə əlyazmanın dil və üslubu üzərində redaktor işindən söhbət gedir; əsasən isə tədris əsərlərinin mətni nəzərdə tutulur. Müəllif bu sahədə tədqiqat apararlara istinadən tədris ədəbiyyatı mətnlərinin quruluşunu verir: əsas mətn, əlavə mətn, izahedici mətn, metodiki aparat, illüstrasiyalar, istiqamətləndirici aparat. Kitabda bunlar haqqında da qısa məlumatlar verilir. U.Canıyeva başqa bir müəllifə istinadən redaktorun vəzifələrini sadalayır və bunları redaktor qarşısında duran vəzifələr kimi təqdim edir.

Müəllif əlyazma mətnlərində söz birləşmələri, cümlə və mürəkkəb sintaktik bütövlər səviyyələrində səhvlərin ola biləcəyini qeyd edir və nəzərdə tutur ki, redaktor bu cəhətlərə diqqət yetirməlidir. Kitabın sonrakı hissəsində orfoqrafiya qaydalarına diqqətdən bəhs edilir. Nəzərdə tutulur ki, redaktor əlyazma mətninin məzmununa, üslubuna, ifadə tərzinə və s. cəhətlərinə diqqət yetirdiyi kimi onun formasına da, sözlərin yazılış qaydalarına da, cədvəllərin tərtibinə və yerləşdirilməsinə də fikir verməlidir. Sitatların mətnə uyğunluğu, dəqiqliyi, mənbəyi məsələləri diqqət mərkəzində

olmalıdır. Doğru olaraq qeyd olunur ki, tədris ədəbiyyatında sitatçılığa yol verilməməlidir. Əsər müəllifi buna aludəçilik göstərsə və elmi redaktor, rəyçilər bunun üzərindən keçirsə, nəşriyyat redaktoru bu haqda müəlliflə söhbət aparmalıdır. Kitabda «Sitat necə yazılmalıdır?» sualına da cavab verilir. Sitatın mətndəki yerinə uyğun istifadə olunan köməkçi vəzifələr də nəzərə alınır. Sitatların mənbələrinin (kitab, qəzet, jurnal...) yazılış formaları göstərilir.

Məlumdur ki, hər bir yazıda durğu işarələrindən istifadə edilir və bu işarələr anlaşma üçün əhəmiyyətə malik olur. Mənanın bu və ya digər anlamda anlaşılması, nitqin deyiliş forması, intonasiyası məsələlərinin dəqiqliklə başa düşülməsi üçün durğu işarələri vacib formal vasitələr hesab olunur. Nəşriyyat işində bu məsələnin əhəmiyyətli yeri var. Bunu nəzərə alan U.Canıyeva kitabda durğu işarələrindən istifadə məsələsinə də yer ayırmış, burada ayrı-ayrı durğu işarələrinin işlənmə yerləri izah olunmuşdur.

Kitabın əsas mətninə əlavə olunmuş ixtisar formalarına aid nümunələr (lüğət), əlifba nümunələri (latın qrafikalı Azərbaycan əlifbası, latın, kirill, yunan), Roma (Rum) rəqəmləri redaktor və korrektor işi üçün əhəmiyyətlidir.

Belə hesab edirik ki, U.Canıyevanın bu əsəri nəşriyyat işi üçün əhəmiyyətli bir vasitə kimi istifadə oluna bilər. Respublikamızda nəşriyyat redaktorunun

fəaliyyəti praktik həllini əsasən tapsa da, bu sahədə əlyazma mətnlərinə yanaşmada tam fikir aydınlığı yoxdur. Bu sahədə nəzəri ədəbiyyat da azdır. Təqdim olunan əsər bu cəhətdən gərəklidir.

Aydındır ki, kitab mənasında, müəllifin ilk təcrübəsi olduğuna görə oxucunu təmin etməyən cəhətlərə də, rus dilindən istifadədə qeyri-dəqiqlik hallarına da təsadüf ediləcəkdir. Ancaq bütövlükdə «Əlyazma üzərində redaktor işi» adlı bu əsər faydalı bir zəhmətin məhsulu kimi qəbul edilməlidir.

Yusif Seyidov

GİRİŞ

Kitabın elmi, ideya, məzmun, bədii tərtibat cəhə-
tindən kamil, oxunaqlı olması üçün redaktor işinin bö-
yük əhəmiyyəti var.

Yazılan və çap olunan hər bir kitab məzmun və
ideya baxımından oxucunu təmin etməli, oxucuya elmi-
texniki, tarixi və s. məlumat verməli olduğu kimi, oxu-
naqlı, anlaşılıqlı olması tələblərinə də cavab verməlidir.
Təcrübə göstərir ki, yazılan əsər nə qədər məzmunlu,
müəllif nə qədər istedadlı və bilikli olsa da, nəşrdən
öncə redaktə prosesindən keçmədikdə kitab qarşıda qo-
yulan tələblərə tam və dolğun cavab verə bilmir. Bu da
təbiidir, çünki bütün cəhətlər üzrə qüsursuz əsər yarat-
maq mümkün deyildir. (Yazılan hər bir əsər çap prose-
sinə qədər müəyyən mərhələlərdən keçməlidir. Bu mər-
hələrdən də ən əsası əlyazmanın yüksək səviyyədə və
keyfiyyətli redaktə olunmasıdır. Redaktə gedişatında
redaktor əlyazmada yol verilmiş qüsurların aradan qal-
dırılması, onun məzmununun zənginləşdirilməsi, dilinin
sadə və oxunaqlı olması istiqamətində böyük iş görür.)
Bu zaman o, müəlliflə, bədii və texniki redaktorlarla
əlbir işləyir. Nəticədə kitab bütün göstəricilər üzrə mü-
kəmməl bir vəziyyətə gəlir və çap olunduqdan sonra
onun qarşısına qoyulan tələbləri ödəyir. Bütün bunlar
tədris ədəbiyyatı üçün xüsusilə vacibdir. Çünki tədris

ədəbiyyatından bilavasitə formalaşmaqda olan gənc nəsil – orta məktəb şagirdləri, ali məktəb tələbələri, magistrlər, aspirant və dissertantlar istifadə edir. Bu da, o deməkdir ki, tədris ədəbiyyatının dərin biliyə, geniş dünyagörüşə, yüksək peşəkarlığa malik mütəxəssislərin hazırlanmasında xüsusi əhəmiyyəti vardır.

Əlyazma müəllif tərəfindən hazırlanır və nəşriyyata təqdim olunur. Nəşriyyat tərəfindən qəbul edilən əlyazma üzərində redaktor işi də, demək olar ki, elə həmin andan başlayır.

Əsərin dilinin və üslubunun dəqiqləşməsində, özünü göstərən anlaşılmazlıqların aradan qaldırılmasında redaktorun üzərinə ciddi məsuliyyət düşür.

Nəşriyyat redaktoru elmi və ya tədris ədəbiyyatı əlyazmasının redaktəsi zamanı cümlələrin quruluşuna, cümlədə sözlərin ardıcılığına da ciddi fikir verməlidir; hər bir cümlədə sözlərə xüsusi diqqət yetirməli, əlyazmada olan dil və üslub səhvlərinin aradan qaldırılmasına çalışmalıdır.

Əlyazmanın elmi şərhə məntiqi qanunlara uyğun olmalıdır: bu qanunların pozulması məntiqi-üslub səhvlərinə səbəb olur. Onları yalnız kontekstdə aşkarlamaq mümkündür. Belə səhvlərə, əsasən, anlayışın müəyyən edilməsi qaydasının pozulması aid olunur. Tədris ədəbiyyatında anlayışın düzgün müəyyənləşdirilməsi böyük əhəmiyyətə malikdir.

Tədris ədəbiyyatının redaktəsi zamanı mühüm əhə-

miyyət kəsb edən amillərdən biri əlyazmanın yazıldığı dilin orfoqrafiya qaydalarına əməl olunmasıdır.

Orfoqrafiyaya riayət etmək dedikdə, yalnız sözlərin düzgün yazılışı, onlar arasında sintaktik, morfoloji əlaqələr deyil, həmçinin cümlədəki sözlərdən hansının baş hərfinin böyük, hansının kiçik, ixtisarlara verilməsi, durğu işarələrinin qoyulma məqamları, mürəkkəb cümlələrdə tərəflərin ayrılma vasitələri (vergül, tire və mötərizə ilə), epiqraf və ya sitatların işlənilməsi və s. anlaşılır.)

Həm nəşriyyat redaktoru, həm də korrektor Azərbaycan dilinin orfoqrafiya qaydaları və punktuasiyası haqqında olan kitabları «stolüstü» kitablar siyahısına daxil etməlidirlər.

Nəşriyyat redaktorunun və korrektorunun ən başlıca vəzifəsi əlyazmanın yüksək çap məhsulları hazırlanması tələblərinə müvafiq olaraq işlənilməsidir. Yəni əlyazma məzmununa, dil (üslub, orfoqrafiya, punktuasiya) cəhətlərinə, mətnin daxili tərtibatına və həmçinin texniki şəraitlərinin gözlənilməsinə görə yüksək səviyyədə olmalıdır.

Təqdim olunan monoqrafiyada hər bir nəşriyyat redaktoru üçün olduqca əhəmiyyət daşıyan durğu işarələrinin işlənilməsi qaydaları üzərində də ətraflı dayanılır.

Durğu işarələri mürəkkəb və inkişaf etmiş bir sistemdir, o formal - qrammatik əsasa malikdir.

Nəzəri ədəbiyyatda durğu işarələri iki qrupa ayrılır:

1) yalnız sintaksislə əlaqəsi olan, cümlənin hissələrə ayrılmasına xidmət edən durğu işarələri - nöqtə, ver-

gül, nöqtəli vergül, iki nöqtə;

2) bilavasitə sintaksislə əlaqəsi olmaqla yanaşı, daha çox nitqin emosional cəhətini, müəllifin əhvali-ruhiyyəsini, psixoloji anları əks etdirən durğu işarələri bunlardır: sual, nida, üç nöqtə.

Bu monoqrafiyada nöqtənin, vergülün, nida və sual işarələrinin, həmçinin bu işarələrin qarışıq istifadəsi, mötərizələr (dairəvi, kvadrat və parantez mötərizələr), defislər və tirelərin istifadə məqamları ətraflı şərh edilir, həmçinin böyük hərflərin işlənmə qaydaları, sözlərin və bəzi texniki işarələrin qısaldılması, ümumi vahid ölçüyə malik olan sorğu cədvəllərində qısaltmalar, təqvimlərdə günəşin çıxmasını və ya batmasını, həmçinin günün uzunluğunu bildirəndə qısaltmaların qaydaları təqdim olunur.

Redaktor tədris ədəbiyyatı əlyazmasının işlənməsi zamanı müəllifin istifadə etdiyi terminlərin istifadəsinə də diqqət yetirməlidir. Müəllif əgər terminin bir yazılışını eyni mənə verən sinonim ilə əvəz edərsə, buna imkan verilməməlidir.

Nəşriyyat redaktoru tədris ədəbiyyatı üzərində işləyərkən məzmunun, strukturun, dilin və üslubun vəhdətinə nail olmağa çalışmalıdır. Bu kitabda da redakturun əlyazma üzərindəki işi zamanı ən çox diqqət yetirməli olduğu məqamlardan – dil və üslub xətalalarının aradan qaldırılmasından, əlyazmada orfoqrafiya qaydalarına riayət edilməsindən, durğu işarələrindən düzgün istifadədən bəhs olunur.

ƏLYAZMANIN DİL VƏ ÜSLUBU ÜZƏRİNDƏ REDAKTOR İŞİ

İnsanın tərbiyəsində və inkişaf prosesində əsas rollardan biri də kitabın öhdəsinə düşür. Kitab yaradılarkən onun üzərindəki iş zərgər dəqiqliyi ilə aparılmalıdır. Kitab hər cəhətdən qüsursuz olmalı, oxucu tələbinə yüksək səviyyədə cavab verməlidir.

Oxucu auditoriyasına çatdırılan hər bir kitabda xəlqilik, millilik və ən əsası - onun dili (!) qorunmalıdır. Dilin qorunması dedikdə, ilk növbədə, onun ifadə vasitələri nəzərdə tutulur. Qrammatikadan bəlli olduğu kimi, fikri ifadə etmək üçün cümlələrdən istifadə olunur. Cümlələr də sözlərdən ibarətdir. Sözlər müəllifin əsas ifadə silahıdır və hər bir əsər müəllifinin özünə xas ifadə tərzini, ifadə vasitələri mövcuddur.

Qeyd etmək lazımdır ki, əlyazma hansı dildədirsə, onu redaktə edən şəxsin də ana dili həmin dil olmalıdır. Əks təqdirdə redaktor nə əlyazmanın ruhunu, nə də müəllifin fikrini dərinlən duyub, təhlilin səmərəliliyinə və keyfiyyətliliyinə nail olar.

Əlyazma redaktorun ana dilində olarsa, o, redaktə etdiyi işin dil və ədəbi üslubunun da hansı tələblərə cavab verdiyini aydın təsəvvür edər, öhdəsinə düşən vəzifəni qüsursuz yerinə yetirər.

Tədris ədəbiyyatının üslub və dilinin redaktor təhlili daha geniş məqsədlər güdür. Bu məqsədlər də ondan irəli gəlir ki, funksional üslub haqqında danışıq zamanı onun müxtəlif sosial faktorlarla şərtləndiyi nəzərdə tutulur. Redaktor predmetin xüsusiyyətindən, əsərdə, oxucu ünvanından asılı olaraq, müəllifin hansı dil vasitələrini nə qədər düzgün seçdiyini və istifadə etdiyini dəqiqləşdirir. Əlyazmanın çapa hazırlanması zamanı mətn üzərində müəlliflə birgə işləyərkən redaktor mövcud əsərin spesifik məqsədini aydınlaşdırır, onun tədris ədəbiyyatının hansı növünə aidliyini müəyyənləşdirir.

Müəlliflə birgə iş zamanı redaktor mətnin elmi məzmunu, ideya və tərbiyəvi əhəmiyyəti ilə yanaşı, əsərin dilinə daha çox diqqət yetirməlidir. Bu, tədris ədəbiyyatının redaktəsi zamanı daha çox vacibdir. Çünki tədris ədəbiyyatı öyrədici ədəbiyyatdır. Hər bir tələbə, hər bir şagird məhz tədris ədəbiyyatından bəhrələnərək həyata vəsiqə alır.

Tədris ədəbiyyatlarında biliklər müəyyən metodiki izləmələrlə verilir. Bu da tələbə və şagirdlərin bilikləri qavramalarına daha çox imkan yaradır. Əlyazmadakı materialın şərhinin elmiliyi və anlaşılıqlığı arasındakı uyğunluq, dünyagörüşü ilə həyat arasındakı sıx əlaqə prinsipləri tədris ədəbiyyatının əsasını təşkil edir. Əgər əlyazmada bu prinsip pozularsa, özünün mənfəət nəticələrini verər.

Tədris ədəbiyyatının strukturu və kompozisiyası mətn və mətndənkənar komponentlərin funksional vəhdətini təşkil edir. D.D.Zuyev tədris nəşrlərinin struktur komponentlərini belə sistemləşdirir:

- *əsas mətn* - tədris predmetini təşkil edən biliklər təsbit olunur;

- *əlavə mətn* - tədris predmetinin xarakterindən asılı olaraq müxtəlif formalarda və məzmununda verilir;

- *izahedici mətn* - tanıdan və populyarlaşdırıcı funksiyaları yerinə yetirən nümunələrdə əksini tapır;

- *qavramanın təşkili aparatı (metodiki aparat)* - strukturun əsas komponentidir. Bu komponent tədris predmetinin qavranılmasında yardımçı rolunu oynayır və tədris prosesinin müstəqil qavrayış fəaliyyətini istiqamətləndirir. Qavramanın təşkili aparatına müxtəlif suallar, tapşırıqlar, cədvəllər, illüstrasiyalara şəkilaltı sözlər və s. aiddir;

- *müxtəlif səpkili illüstrasiyalar* - rəngli, ağ-qara illüstrativ materiallar, çertyojlar, sxemlər, xəritələr məhz bu qəbildəndir;

- *istiqamətləndirici aparat* - giriş, mündəricat, rubrikalar, göstəricilər və s.-ni əhatə edir. Onlar ümumilikdə tədris ədəbiyyatının məzmun və strukturunu istiqamətləndirir, kitabla müstəqil iş vərdişlərini aşılayır¹.

Biliklərin qavranılması məsələsi tədris ədəbiyyatının strukturuna həlledici təsir göstərir. Tədris ədəbiyya-

---

¹ Зуев Д.Д. Школьный учебник. Москва: 1983, с.12.

tının metodiki təhlili zamanı biliklərin qavranılmasının keyfiyyətlə həyata keçirilməsində strukturun bu və ya digər komponentinin rolu daim diqqətdə olmalıdır.

Tədris predmetinin xarakteri, oxucu ünvanı (yaş tərkibi) tədris ədəbiyyatının kompozisiyasını və materialın şərhini müəyyənləşdirir. Bu predmet elm kimi şərh edilməli, mövcud elmin məntiqi, elmi metodu nəzərə alınmalıdır. Tədris materialı elə qruplaşdırılmalı və məntiqi cəhətdən elə qurulmalıdır ki, hər bir hissəsi tematika nöqtəyi-nəzərinə tam təqdim edilsin və həmin predmetin dərk edilməsində müəyyən dərəcədə yeni pillə olsun.

Bütün tədris ədəbiyyatlarının hamısının hissələrə bölünməsi vahid məntiqi prinsipə tabedir: **bölmə – fəsil – paraqraf**. Tədris pilləsindən asılı olaraq onlar qısaldıla və genişləndirilə bilər. Lakin hər bir halda bir paraqraf bir dərstdə öyrənilən materialın həcmindən ibarət olmalıdır. Bütün başlıqların tabelilikləri tədris ədəbiyyatının ayrı-ayrı komponentlərinin daxili tabeliliyi deməkdir. Redaktorun vəzifəsi metodiki cəhətdən vacib olan bu tələblərə dəqiq riayət olunmasına nəzarətdən ibarətdir.

Redaktor əlyazma üzərində çalışarkən peşəkar, səriştəli redaktorların iş üsullarından da istifadə etməlidir. Yeri gəlmişkən, qeyd etmək lazımdır ki, hətta ən savadlı müəlliflərin işləri belə diqqətli redaktə tələb edir. Odur ki, nəşriyyat redaktoru, kiçik də olsun, şübhə doğuran hər hansı bir ifadəni və ya cümləni dəfə-

lərlə nəzərdən keçirməlidir. Əlyazmanın dili üzərindəki iş də bu qəbildəndir. Əlyazmanın dili aydın, dəqiq və yığcam olmalıdır. Hər hansı bir fikrin daha lakonik, daha aydın verilməsi üçün hər bir ifadənin üzərində düşünülməli, daha qüvvətləndirici sinonimlər tapılmalıdır.

258644
A.E.Milçin dilin və üslubun təhlilini - ədəbi redaktənin, təcrübi üslubiyyatın bir sahəsi adlandırır. Onun fikrincə, həm ədəbi redaktə, həm də dil və üslub üzərindəki iş bu təhlilin təcrübi metodikasına toxunmur, yalnız uzlaşmanı təmin edir. Əsərin dilinin və üslubunun təhlilini təmin edən tələblərə riayət edən redaktor səhvlərə yol vermədən vəzifəsini yerinə yetirir. Bu tələblər aşağıdakılardır:

Birinci tələb – təhlilə, mətnin dil və üslubunun təhlilini mətnin dilinin ümumi və spesifik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirməklə başlanılmalıdır. Burada müəllifin istifadə etdiyi üslubi priyomları, leksik və sintaktik aludəliyini, müəllifin yol verdiyi səhv və xətalara dərk etdikdən sonra məntiqi cəhətdən düşünülmüş, məqsədyönlü şəkildə tənqidi yanaşıla bilər.

Qeyd etmək lazımdır ki, azacıq da olsa, təcrübəsi olan redaktoru əlyazmada nəzərdən yayıman hər bir səhv mütləq narahat etməlidir. Çünki həmin səhv onun gözləri önündən çəkilməyəcək. Buna görə də, səhlənkarlığının xoşagəlməz nəticəsini görən redaktor sonralar belə hallara yol verməməyə çalışmalıdır. Bəzən redak-

tor müəllifin nəzərindən qaçan səhv və xətalı mətnin sonunda duyur və yenidən əlyazmanı təkrarən oxumağa vadar olur. Bu onun işini yubadan amillərdən biridir.

Elə hallar da olur ki, redaktorun başı «xırda səhvlərə qarışır, onları aradan qaldırmağa çalışır», müəllifin yol verdiyi daha ciddi dil və üslub səhvlərini, sintaktik xətalı duymur.

Nəşriyyat redaktoru əlyazmadakı qüsurlar və xətalı mütləq görməlidir: lazımsız təkrarlarla, eyni ibarələrlə, yerində işlənməyən ifadələrlə və mətni zəiflədən, onu bəsitləşdirən hallarla barışmamalıdır.

Redaktor müəllifin yerli-yersiz istifadə etdiyi eyni ifadələri onların sinonimləri ilə əvəz etməli, mətndəki mürəkkəbliyi aradan qaldırmağa çalışmalıdır.

İkinci tələb - üslubi qiymətləndirmədə, düzəlişlərdə və qeydlərdə subyektivliyə yol verilməməlidir.

Nəşriyyat redaktorunun ən ali keyfiyyətlərindən biri də mətnə üslubi düzəlişlər zamanı subyektiv aludəliyi obyektiv labüdlükdən ayırmaqdır. Bəzən elə hallar olur ki, müəllif ara sözlərə, feli bağlamalara laqeyd münasibət bəsləyir, redaktor isə onlara xüsusi əhəmiyyət verir və əlyazma üzərində işləyərkən istər-istəməz ara sözləri, gücləndirici ifadələri, feli bağlamaları əlavə etməklə əlyazmanı guya daha sanballı, daha oxunaqlı, daha aydın hesab etmiş olur. Müəllif haradasa ara söz-

lərindən yayındıqda, bu, redaktorun «xoşuna gəlmir», mətni öz istəyinə müvafiq qurmağa, bununla da, əlyazmada müəllif dilinə xələl gətirmiş olur.

Doğrudur, ara sözlər və felii bağlamalar da əlyazmada müəyyən əhəmiyyətə malikdir. Lakin onlardan da istifadə edərkən məhz əlyazmanın əsas ideya və məzmununu qorumaq üçün istifadə edilməlidir.

Bəzi redaktorlarda belə bir ənənəvi xüsusiyyət də özünü göstərir: «mən redaktoram, deməli, nəyi istəsəm ataram, nəyi istəsəm - saxlaram, nəyi də istəsəm əlavə edərim – bir sözlə, redaktə edirəm» (?!). B.Sarnovun fikrincə, mətndə yersiz sözdəyişmələr, sinonimlərdən lazımsız istifadə etmək heç də **yaxşı redaktə** etmək demək deyil¹.

Doğrudan da, hər bir nəşriyyat redaktoru əlyazma müəllifinin dilinə, üslubuna hörmətlə yanaşmalıdır. Bu o demək deyil ki, redaktor müəlliflə mütləq razılaşmalıdır. Müəllifin öz dəsti-xətti olduğu kimi, redaktorun da öz üslubu, öz dil xüsusiyyəti vardır. Bu təbiidir. Bunlarla yanaşı, üslubun subyektiv qiymətləndirilməsi nəşriyyat redaktorunun biliyinin dayazlığından irəli gələ bilər. Redaktor sözlərin mənə çalarlarını unudur, hər hansı bir ifadənin yerində olmamasına israr edir, yaxud da, «özünümühafizə» məqsədilə fərqiñə varmadan çıxarıb atır. Hərdən də redaktor olduqca ehtiyatlı tərpenib

---

¹ Сарнов Б. «Разбойник Мерзавио и редактор» в кн. «Редактор и книга». Москва: 1962, с. 19.

müəllifin işlətdiyi söz və ifadənin düzgün olub-olmamasına şübhə ilə yanaşır, son qərarı isə... ifadəni mətn-dən çıxarıb atmaq (!) olur. Subyektivliyə başqa bir halda da rast gəlinir: məs., olduqca məşhur bir müəllif öz əlyazmasında «dilinə güc verib» özünün fərdi subyektiv mülahizələrini obyektiv qanunauyğunluqlar kimi təqdim edir. Onların tövsiyələrinə qarşı çıxmayan redaktor istər-istəməz subyektiv düzəlişlərə yol verəcək.

Nəşriyyat redaktoru «özünümühafizəni» güdməməli, yeri gəldikdə, mətnlərin içərisindəki kobud, yalnız şifahi şəkildə xalq içərisində işlənən ifadələrin istifadəsindən və ya onları dəyişməkdən də çəkinməməlidir.

Üçüncü tələb - normativ üslubiyyətin qayda və tövsiyələrindən ehtiyatla, məqsədyönlü şəkildə istifadə edilməsidir.

Bu tələb iki səbəbdən irəli sürülür:

- birincisi, bəzi redaktorlar üslubiyyətin qayda və tövsiyələrindən, onların kontekstdə xüsusiyyət və vəzifələrinin fərqi-nə varmadan kobudcasına birbaşa istifadə edirlər;

- ikincisi, əsərin dili çox incə bir məsələdir, şablon dəyişikliklər mətni olduqca eybəcərləşdirər, nəinki onu keyfiyyətli edər. Məs.; Milli parkda söyüdü-n altındakı skamyada gözəl bir qız aludəliklə kitab oxuyurdu. Uşağının əlindən tutub gedən bir qadın bunu gördü. Redaktor ikinci cümlədə **bunu** sözünü kitabla və ya qız-

la əvəz etməlidirmi? Əlbəttə ki, heç biri ilə. Çünki üslub və məntiqi cəhətdən istər-istəməz qadın kitabı görmüşdür. Çünki kitab **ikinci** işlənib və üslubiyyatın normativ qaydasına əsasən müəllif qadının kitabı görməsini nəzərdə tutur.

Bəzən cümlələrdə əvəzliliklərlə isimlər arasındakı əlaqə formal (sözlərin ardıcılığı ilə) deyil, mənaya görə müəyyən edilir. Belə olduqda heç bir ikimənalılıq yaranmır, çünki məqsəd oxucuya aydındır - ifadəyə irad tutmaq yalnız formal bəhanə ola bilər.

Redaktor dili peşəkarcasına bilməlidir və ondan elə istifadə etməyə çalışmalıdır ki, söz və ifadələr ikili mənada işlənməsin. Redaktor üçün «dilə malik olmaq» yalnız leksikanı, frazeologiyanı, sintaktik normaları dərinləndirən bilmək demək deyil, eyni zamanda dil nəzəriyyəsinə peşəkarcasına nail olmaq deməkdir. Redaktor təcrübədə ən müxtəlif dil məsələləri ilə üzləşir, odur ki, onların həllində ciddi nəzəri əsaslara arxalanmalıdır.

Təəssüflər olsun ki, bir çox redaktorlar belə bir əsas kifayət qədər malik deyillər. Bir sözlə, əlyazma üzərində işləyərkən hər bir redaktor normativ üslubiyyat qaydalarını bilməli, onlara imkan daxilində riayət etməlidir. Əgər redaktorlar üslubiyyat qaydalarını və tövsiyələrini peşəkarlıqla öyrənsələr, onlar üçün əlyazmanın dili və üslubu üzərində işləmək çətinlik yaratmaz.

Dördüncü tələb - tipik normativ-üslubi xətlərin aşkarlanıb aradan qaldırılması üçün təhlil üsullarını bilməli və bu üsul və vərdişlər inkişaf etdirilməlidir.

Belə vərdişlər olmasa, dildəki çoxsaylı irili-xırdalı üslub xətləri yığılar və oradan da çapa yol tapar¹.

Nəşriyyat redaktoru tədris ədəbiyyatı predmetinin xüsusiyyətlərindən asılı olan nitq vasitələrinin nə dərəcədə düzgün seçildiyini və istifadə edildiyini mütləq müəyyənləşdirməlidir. Müəlliflə birgə iş zamanı redaktor diqqətini əsərin dilindən yayındırmamalıdır. Bu, tədris ədəbiyyatının işlənilmə prosesində daha çox vacibdir.

Təcrübəli redaktor əlyazmanın ilkin oxunuşundan onun hansı hissəsinin daha çox cilalanmağa ehtiyacı olduğunu müəyyən etməli, həmin hissənin oxucuya daha asan, daha səmərəli çatması üçün təkmilləşdirməyi bacarmalıdır. Redaktor özü üçün qərarlaşdırmalıdır ki, onun redaktə etdiyi hər bir kitabın dili aydın, dəqiq və yığcam olmalıdır. Rus şairi, təcrübəli redaktor N.A.Nekrasov məşhur yazıçı L.N.Tolstoya məktublarının birində yazır: «Kimsə deyəndə ki, təsvir etməyə söz tapmıram, açığı, çox təəssüflənirəm. Bu cəfəngiyyatdır! Söz həmişə var, sadəcə olaraq bizim aqlımız tənbdirdir. < .... > Gərək başqasının fikrinə və fərasətinə özününkü qədər inanasan. < ... > Mətni buğda kimi

---

¹ Мильчин А.Э. Методика редактирования текста. Москва: «Книга», 1980, с. 256.

ələkdən keçirmək lazımdır ki, toz və qabıqlarını külək aparsın, saf dənələr isə ələkdə qalsın. Bu cür buğdadan olan çörək, əlbəttə ki, insanı sağlam edər¹. Redaktor bu və ya hansısa bir fikri ifadə etmək üçün axtarışda olmalıdır. Əsərin dilində, üslubunda xırda bir dəyişiklik belə olsa, onun məzmununda özünü büruzə verəcək. Əlyazmanın redaktəsi - materialın siyasi, elmi, ədəbi işlənməsi vahid bir prosesdir: bu da redaktənin nəzəriyyə-sində və təcrübəsində mühüm amildir və bir çox hallarda redaktor işinin metodikasını müəyyənləşdirir.

Əsərin mətninin işlənilib-düzəliş olunması redaktorun əlyazma üzərində işinin özəyi hesab olunur. Redaktor düzəlişi elə etməlidir ki, nə müəllif fikrinin gedişatı pozulsun, nə onun arqumentlərinə xələl yetirilsin, nə də əlyazmanın fərdi xüsusiyyətlərinə toxunulsun. Belə olduqda, redaktorun əlyazma üzərində apardığı düzəlişlər nə üçündür və onların əhəmiyyəti nədən ibarətdir? Redaktor düzəlişi - əlyazmanın siyasi və ideya əhəmiyyətini artırmaq, işin nəzəri səviyyəsini yüksəltmək, formalaşdırmanın aydınlığına və şəffaflığına nail olmaq, onu ədəbi cəhətdən qaydaya salınmaq deməkdir.

Redaktorun düzəliş apardığı mətnə, müəllifin üslubuna qayğı ilə yanaşması düzəlişin əsas şərtlərindəndir. Düzəlişin digər bir şərti də redaktorun öz qeydləri-

---

¹ Вах: Лихтенштейн Е.С., Сикорский Н.М., Урнов М.В. Теория и практика редактирования. Москва: «Высшая школа», 1961, с.71.

ni, düzəlişlərini arqumentləşdirməkdən, sübuta yetirməkdən ibarətdir.

Hər bir düzəliş əlyazmada o zaman qeyd oluna bilər ki, o, obyektiv labüdlükdən yaransın.

Tədris ədəbiyyatının məzmunu və metodiki quruluşun mətn elementləri öz əksini dildə tapır. İnsan nitqinin, zövqünün, mədəniyyətinin inkişafında kitabın, əsasən də, tədris ədəbiyyatının rolu danılmazdır. Hər bir tədris ədəbiyyatının dili tədris predmeti, oxucu ünvanı və təhsil pilləsinin xarakteri ilə müəyyən edilir. Tədris ədəbiyyatının dilinin qiymətləndirilməsində kompleks tələblər irəli sürmək mümkün deyil. Bununla yanaşı, tədris ədəbiyyatının dilinin qiymətləndirilməsinin qəbul olunmuş ümumi hədləri yoxdur.

Tədris predmetinin müstəqil qavranılması prosesinə kömək üçün tədris kitabının mətni daha anlaşılıqlı və aydın olmalıdır. Bu tədris ədəbiyyatının dilinə olan ilkin tələbdir.

Tədris ədəbiyyatında hər bir detal hamı üçün asan qavranılan olmalıdır. Təəssüf hissi ilə qeyd etmək lazımdır ki, müasir tədris ədəbiyyatlarında olduqca qəliz, anlaşılması çətinlik törədən mürəkkəb mətnlərlə tez-tez rastlaşmaq olur. Hiss olunur ki, belə kitablar nəşriyyat redaktorunun qələmini duymadan oxucu auditoriyasına çatdırılmışdır.

Əlyazmanın dilinin redaktor tərəfindən qiymətləndirilməsinin ikinci həddi dəqiqlikdir. Dilin dəqiqliyi

biliyin düzgün şərhı və uğurlu mənimsənilməsinin mütləq şəraitidir. Müəllif tərəfindən əsas tələbləri - dilin asan anlaşılıqlılığını, dəqiqliyini və yığcamlılığını təmin etmək tədris ədəbiyyatının redaktor təhlilinin mühüm obyektidir.

Tədris ədəbiyyatı üzərində işləyən redaktor bəzi terminoloji lüğətlərdə əksini tapmayan fərdi terminlərin istifadəsi ilə də üzləşir. Belə hallarda redaktor həmin terminlərin qarşılıqlarını müxtəlif terminoloji lüğətlərdə axtarmalı, yeri gəldikcə, müəlliflə ünsiyyətə girərək onların mənalarını, açılışlarını anlamalı, gələcək kitabda oxucuya qaranlıq qalmamasına çalışmalıdır.

Elmi və tədris ədəbiyyatının dilinin əsasını ümumişlək leksika təşkil etdiyi üçün redaktor, ilk növbədə, müasir ədəbi dilin tələblərini rəhbər tutmalıdır.

Redaktor əlyazmada elmi biliklərin diferensiasiyasını, təzahürünü duymalı, dəqiq və təbiət elmlərinə dair əsərlərin üslubunu ictimai və humanitar elmləri əhatə edən əsərlərin üslubundan ayırmağı bacarmalıdır.

Nəşriyyat redaktoru təcrübi üslubiyyatın qayda və tövsiyələrindən yaradıcı istifadə etməli, hər bir tədris ədəbiyyatının dil və üslubunun təkrarlanmamasına çalışmalıdır.

REDAKTOR DÜZƏLİŞİNİN NÖVLƏRİ VƏ ÜSLUBİ SƏHVLƏRİN İSLAHI

Bir çox tədris ədəbiyyatlarında yaxşı ədəbi dilin olmaması peşəkar nəşriyyat redaktorlarını daim narahat etmiş və yenə də etməkdədir. Hər bir müəllif nəinki öz sahəsi üzrə bilik səviyyəsini artırıb-təkmilləşdirməli, həmçinin dil mədəniyyətinə də diqqət yetirməlidir. Kitab müəllifi unutmamalıdır ki, o, məhz kitab vasitəsilə oxucu ilə təmasda olur. Onun dilinin, fikrinin aydınlığı, sadəliyi, yığcam şərh təqdim etdiyi kitaba marağı daha da artırır. Elmi üslubun özünəməxsusluğu dilin bütün dəyərlərinin əsas məqsədə - elmi şərhin dəqiqliyinə və aydınlığına tabeliyində təzahür edir.

Redaktorun tədris ədəbiyyatının üslubu və dili üzərindəki işi iki məqamda toplanır: *birincisi*, birbaşa elmi üslub, yəni dil vasitələrinin üslubi diferensiasiyasının onların üslubi eynicinsliliyinin gücləndirilməsi üzərindəki işdə və *ikincisi*, üslubi xətalara üzərindəki işdə.

Tədris mətnlərinin düzəlişi zamanı ümumdil və üslubiyyat ənənələri sintaksis dairəsində xüsusilə aydın və əyani görünür. Redaktor, bir tərəfdən, şərhin son dərəcə lakonikliyinə çalışaraq əlyazmanı, ona heç bir yenilik gətirməyən, lüzumsuz izahatlardan azad etməyə səy göstərir. Digər tərəfdən, şərhin dəqiqlik tələbləri re-

dكتورu sintaktik konstruksiyaları mürəkkəbləşdirməyə və onları dolğunlaşdırmağa vadar edir.

Tədris ədəbiyyatı elmi ədəbiyyata yaxın olduğu üçün burada müxtəlif növ mürəkkəb cümlələrin olması xarakterik haldır. Bu cümlələr mətnləri həddən artıq qəlizləşdirir, oxucu anlamını çətinləşdirir. Belə hallarda redaktor, necə deyərlər, ölçü meyarına əməl etməli, mətnin mürəkkəb cümlələrlə doldurulmasının qarşısını almalı, onları sadələşdirməli və anlaşılıqlı etməli, sintaktik konstruksiyaları «yüngülləşdirməlidir».

Tabeli mürəkkəb cümlələri, informasiyanın elmi təsviri nöqtəyi-nəzərincə artıqlıq təşkil edən söz və ifadə yığımlarından, yəni «az informasiyalı» sözlərdən imtina etməklə sadələşdirmək mümkündür.

Redaktorun tədris ədəbiyyatının dili və üslubu üzərindəki işinin digər bir cəhəti üslubi səhvlərin və çatışmazlıqların aradan qaldırılması ilə bağlıdır.

Söz istifadəsindəki dəqiqlik dil mədəniyyətinin əsas tələblərindən biridir, müəllif fikrinin sözlə daha dəqiq ifadəsidir. Əgər mətnə söz onun ədəbi dildəki əhəmiyyətinə (mənasına) müvafiqliyi nəzərə alınmadan istifadə edilərsə, səhvə yol verilər (səhv və qeyri-dəqiq sözün işlənməsi). Məs.; Tələbələr aparılan təcrübəni maraqla izləyirdilər. Burada maraqla sözü qeyri-dəqiqdir. Daha dəqiq isə belə olmalıdır: Tələbələr aparılan təcrübəni diqqətlə izləyirdilər.

Elə hallar olur ki, müxtəlif mənə çalarlı leksik ekvivalentlərin, sinonimlərin istifadəsi zamanı da səhvlərə yol verilir. Məs.; Redaksiya müdiri neçə illərdir ki, yaradıcılıq fəaliyyəti ilə məşğuldur. Burada *fəaliyyəti* sözünü *iş* sözü ilə əvəz etmək daha münasib olardı, yəni - Redaksiya müdiri neçə illərdir ki, yaradıcılıq işi ilə məşğuldur.

Qeyd olunduğu kimi, terminlərin sinonimləri olmamalıdır. Təəssüflər olsun ki, elmi-texniki əlyazmalarda nəşriyyat redaktoru termin-dubletlərlə qarşılaşır. Məs.; etalon və nümunə, yoxlama və sınaq və s. Belə hallarda redaktorun məsuliyyəti bir qədər də artır. Əlyazmada termin-dubletlərlə rastlaşdıqda redaktor mütləq müəllifə müraciət etməli, onlardan hansının məqsədə müvafiq işlədildiyini müəyyənləşdirməlidir.

Əlyazmanın redaktəsi zamanı rast gəlinən səhvlər bəzən leksik ekvivalentin, sinonimin düzgün seçilməməsindən də irəli gələ bilər. Məs., *Uzun illər elmi fəaliyyətlə məşğul olan şöbənin müdiri Yafəs Tacəddinoğludur.* Belə təqdimat düzgün deyil. Düzgün belədir: *şöbənin müdiri uzun illər elmi fəaliyyətlə məşğul olan Yafəs Tacəddinoğludur.* Və yaxud *İnqilabi hərəkətin iştirakçıları getdikcə aktivləşirdilər əvəzinə inqilabi hərəkətin iştirakçıları getdikcə fəallaşırdılar* daha doğru olardı.

Tədris ədəbiyyatını redaktə edən şəxs (redaktor) söz və cümlə birləşmələrində olan əlaqələrini düzgün aydınlaşdırmalı, burada sözlərin uzlaşması qaydasının

pozulmasının səbəblərini araşdırmalı və onları üslubi qiymətləndirməlidir. Burada, hər şeydən əvvəl, sözlərin semantikasını, üslubi mənsubiyyəti, emosional çalarları, qrammatik xüsusiyyətləri, frazeoloji bağlılıq və s. ilə müəyyən olunan leksik əlaqə hədlərinin pozulması qeyd olunmalıdır. Məs., *Mən bu söhbətdən fayda aldım* yazmaq dəqiq deyil. Düzgünü belədir: *Mən bu söhbətdən faydalandım*.

Cümlə üzərində işləyərkən yadda saxlamaq lazımdır ki, heç də bütün sözlər məntiqi cəhətdən uzlaşa bilməz. Məntiqi səhvlər anlayışların əlaqəsi olmadıqda baş verir. Məs., *Bu maşının konstruksiyası əvvəlki nümunənin analoqudur*. Belə yazmaq düzgün deyil. Düzgünü belədir: *Bu maşının konstruksiyası əvvəlki nümunədən olan maşının konstruksiyasının analoqudur*.

Nəşriyyat redaktoru tədris ədəbiyyatının redaktəsi zamanı cümlələrin quruluşuna, cümlədə sözlərin ardıcılığına da ciddi fikir verməlidir: hər bir cümlədə sözlərin ardıcılığı qorunmalıdır. Əks təqdirdə üslub pozula bilər.

Əlyazmanın elmi şərhə məntiqin qanunlarına uyğun olmalıdır: bu qanunun pozulması məntiqi - üslub səhvlərinə yol verir. Onları yalnız kontekstdə aşkarlamaq mümkündür. Belə səhvlərə əsasən anlayışın müəyyən edilməsi qaydasının pozulması aid olunur. Tədris ədəbiyyatında anlayışın düzgün müəyyənləşdirilməsi böyük əhəmiyyətə malikdir.

Dil və üslubi səhvlərə tabeli, tabesiz mürəkkəb cümlələrdə, məntiqi əlaqəsi olmayan cümlələr arasında da rast gəlinir.

Redaktor düzəlişləri yuxarıda qeyd olunan və onlara müvafiq səhvlərin aradan qaldırılmasına, mürəkkəb məzmunlu tədris ədəbiyyatının qavranılmasına kömək edə bilən əsas fərddir.

Sözlər cümlədə həmişə eyni münasibətdə olmur. Onları bir-biri ilə sintaktik əlaqələr bağlayır. Sintaktik əlaqə dedikdə sözlərin qrammatik cəhətdən əlaqələnməsi nəzərdə tutulur. Sözlər əlaqəli olmasalar, müəyyən bir fikri ifadə edə bilməzlər.

Nəşriyyat redaktoru əlyazma üzərində işləyərkən mütləq sözlər arasındakı sintaktik əlaqələrə diqqət yetirməli, onların dəqiqliyinə, heç bir qaranlıq hissənin qalmamasına cəhd etməlidir.

Dil xüsusiyyətlərinin (leksik-frazeoloji və morfoloji-sintaktik) təhlili müxtəlif janrda və üslubda olan əsərlərin dili ilə tanışlıqda xüsusi əhəmiyyət daşımaqla yanaşı tədris ədəbiyyatının redaktəsi məsələlərinə də aydınlıq gətirir. Elmi üslubun leksik-frazeoloji tərkibi kitab-dil leksikasında da araşdırılır.

ƏLYAZMADA ORFOQRAFIYA QAYDALARINA ƏMƏL OLUNMASI

Tədris ədəbiyyatının redaktəsi zamanı mühüm əhəmiyyət kəsb edən amillərdən biri də əlyazmanın dilin orfoqrafiya qaydalarına əməl olunmasıdır.

Nəşriyyat redaktoru işlədiyi əlyazmanın məzmununu öyrənərkən diqqətini onun mövzusunə, mətninə, mətnin elementlərinə yönəltdiyi kimi, abzasların, müxtəlif ixtisarların, qısaltmaların doğru olmasına, orfoqrafik qaydalara düzgün riayət olunmasına da nəzər yetirməlidir. Orfoqrafiya qaydalarına riayət etmək dedikdə, yalnız sözlərin düzgün yazılışı deyil, onların qarşılıqlı əlaqəsi, sadə, mürəkkəb və düzəltmə cümlələrin quruluşu, onlardakı təcəllik qaydaları nəzərdə tutulur.

Nəşriyyat redaktoru, korrektorü Azərbaycan dilinin qrammatikasını bilməli, onun istifadə qaydalarına yiyələnəlidir. Əlyazma üzərində işləyən redaktor əlyazma dilinin hər hansı bir formasının morfoloji və sintaktik vasitələrindəki üslubi və ekspressiv xüsusiyyətləri nəzərə almalıdır. Müəllifin istifadə etdiyi qrammatik dil vasitələrinin üslubi qiymətləri kontekst nəzərə alınmaqla həyata keçirilir. Çünki bu və ya digər qrammatik variantın seçilməsi yazıda müəyyən üslubi və ekspressiv iz buraxır. Beləliklə, redaktor dilin morfoloji vasitələri üzərində işləyərkən mövcud formanın üslubi

mənsubiyyətliliyinə diqqət yetirməli, müxtəlif nitq hissələrinin qrammatik formalarının məqsədamüvafiq variantlarını seçməlidir.

Dilin sintaktik vasitələri üzərində iş zamanı mətnin məzmununa, funksional-üslubi mənsubiyyətinə, məqsədyönlü təyinatına və ümumi ekspressiv istiqamətinə uyğun olan daha məqsədyönlü variant seçilməlidir.

Tədris ədəbiyyatının qrammatik xüsusiyyətləri üzərində çalışan redaktor müəllifin müraciət etdiyi şərhin xarakterini də nəzərə almalıdır. Şərhlər xaraktercə təsviredici, izahedici, mühakiməedici və müəyyənəedici kimi fərqlənirlər.

Təsviredici şərhlərdə, adətən, predmetin və müəyyən dövrə aid hadisələrə xas olan əlamətlər, xüsusiyyətlər verilir. Şərhin bu forması daha çox texniki ədəbiyyatlarda yeni texnikanın, yeni materialların təqdimi zamanı istifadə olunur.

İzahedici şərhlərdə hadisə haqqında nəql (nəql xronoloji ardıcılıqla verilir) əsas yer tutur.

Mühakiməedici şərhlərdə hansısa bir hadisə və ya predmet tədqiq olunur, onların daxili əlamətləri açılır, müəyyən müddəaları isbat edilir.

Müəyyənəedici şərhlərdə anlayışın məzmunu dəqiq açılır. Belə müəyyənəedici şərhlərə hər bir mətndə, xüsusilə də, təsviredici mətnlərdə rast gəlmək mümkündür.

Müxtəlif xarakterli şərhlərin ədəbi düzəlişinə tələblər də müxtəlifdir¹.

Ədəbi dilin müəyyən normalara malik olması və bunlara həm şifahi nitqdə, həm yazılı nitqdə riayət edilməsinin tələb olunması heç də ədəbi dilin imkanlarını məhdudlaşdırmır. Əksinə, belə normalar ədəbi dilin daha geniş imkanlara malik olduğunu bildirir. Ədəbi dil bir sıra spesifik xüsusiyyətləri ilə fərqlənir. Dil inkişaf etdikcə, onun istifadə dairəsi genişləndikcə üslubi vasitələri də zənginləşir².

Orfoqrafiyaya riayət etmək dedikdə, yalnız sözlərin düzgün yazılışı, onlar arasında sintaktik, morfoloji əlaqələr deyil, həmçinin cümlədəki sözlərdən hansının baş hərfinin böyük, hansının kiçik yazılması, ixtisarların verilməsi, üç nöqtənin qoyulma məqamları, mürəkkəb cümlələrdə tərəflərin ayrılma vasitələri (vergül, tire və mötərizə ilə), epiqraf və ya sitatların işlənilməsi və s. anlaşılır.

Həm nəşriyyat redaktoru, həm də korrektor Azərbaycan dilinin orfoqrafiya qaydaları və punktuasiyası haqqında olan kitabları «stolüstü» kitablar siyahısına daxil etməlidir.

Azərbaycan dilinə yüksək qiymət verən ulu öndərimiz Heydər Əliyev yolunun davamçısı Azərbaycan

¹ Валгина Н.С. Принципы русской пунктуации. Москва: Изд. «Книга», 1972, с.72.

² Ə.M.Dəmirçizadə. Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi. I hissə. Bakı: «Maarif», 1979, s.11.

Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 12 yanvar 2004-cü il tarixdə «Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında» Sərəncam imzalamışdır. Həmin sərəncamda Heydər Əliyevin «Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında» 18 iyun 2001-ci il tarixli və «Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün qeyd edilməsi haqqında» 9 avqust 2001-ci il tarixli fərmanlarının ölkənin ictimai-siyasi həyatında mühüm hadisə olmasını qeyd etmiş və dövlət müstəqilliyinin başlıca rəmzlərindən sayılan ana dilimizə dövlət qayğısının artırılmasını təmin etmək, Azərbaycan ədəbiyyatının, mədəniyyətinin və elminin ən gözəl nümunələrini gələcək nəsillərə çatdırmaq meyarı əksini tapmışdır.

Nəşriyyat işinin ümumi prinsiplərini müəyyən edən, nəşriyyat fəaliyyətinin təşkili və həyata keçirilməsi ilə əlaqədar nəşriyyat işinin subyektləri arasında münasibətləri tənzimləyən, onların hüquq və vəzifələrini müəyyən edən «Nəşriyyat işi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununu, İlham Əliyevin imzaladığı sərəncamları nəşriyyat işçiləri, xüsusən də, redaktor və korrektorlar dərindən öyrənməli, doğma dilimizin bütün qaydalarını mənimsəməli, fəaliyyətlərində onlardan bəhrələnməlidirlər.

Nəşriyyat redaktorunun və korrektorunun ən başlıca vəzifəsi əlyazmanın yüksək çap məhsulları hazırlanması tələblərinə müvafiq olaraq işlənilməsidir.

Yəni əlyazma məzmununa, dil (üslub, orfoqrafiya, punktuasiya) cəhətlərinə, mətnin daxili tərtibatına və həmçinin texniki şəraitlərinin gözlənilməsinə görə yüksək səviyyədə olmalıdır.

Redaksiya tərəfindən çap üçün hazırlanan əlyazma aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir:

1) əlyazma öz oxucu auditoriyasının səviyyəsinə müvafiq olaraq işlənilməli və hazırlanmalıdır;

2) əlyazmanın kompozisiyası dəqiq, aydın plan üzrə qurulmalıdır;

3) əlyazmanın dili sadə, aydın, səlis və axıcı olmalıdır;

4) söz və cümlələrdəki ardıcılıq, orfoqrafiya və punktuasiya əlyazmanın dilinin qaydalarına cavab verməlidir;

5) bütün sözlər (ixtisarlar və şərti işarələrdən başqa) tam açıq şəkildə yazılmalıdır;

6) cədvəllər və şəkillər təkrarlara yol verilmədən ardıcıl olaraq ikitərəfli nömrələnməlidir;

7) əlyazma xarici görünüşcə yaxşı tərtib olunmalı, cədvəllər, formullar, riyazi və kimyəvi işarələr, düsturlar, həmçinin xarici mətnlər dürüst, aydın yazılmalıdır ki, yığım zamanı çətinlik yaranmasın.

İrəlidə qeyd olunduğu kimi, əlyazmaya annotasiya, mündəricat, giriş, ədəbiyyat siyahısı, şəkillərin şərhli və izahatı əlavə olunmalıdır.

Əlyazmanın çapa hazırlanmasının əsas şərtləri bunlardır¹.

Qeyd etmək lazımdır ki, bəzi hallarda yığım üçün təqdim olunan əlyazmada həm müəllif tərəfindən, həm də redaktor tərəfindən bir sıra çatışmazlıqlar aşkarlanır. Bütün bunların qarşısının alınması üçün mətnin redaktordan sonra oxucu-korrektor tərəfindən təkrarən oxunması vacibdir. Oxucu-korrektor əlyazmanı oxuyarkən bir növ onun üzərində yoxlama aparır, nəzərdən yayınan orfoqrafik, fikir, dil və üslub səhvləri aradan qaldırır: söz, ifadə və cümlələrin əlaqəliliklərini, abzasların, sitatların, biblioqrafik göstəricilərin, şəkilmə sözlərin düzgünlüyünü, əlyazmanın yazıldığı dilin orfoqrafik, üslubiyyat, sintaktik qaydalarına uyğunluğunu yoxlamalıdır.

Oxucu-korrektor əlyazmanın yoxlanılması zamanı orfoqrafiya lüğətindən, müxtəlif təyinatlı ensiklopediyalardan, xarici sözlər lüğətindən istifadə etməlidir. O, redaktordan fərqli olaraq düzəlişlərini korrekturada olduğu kimi, mətnin üzərində aparmalıdır.

İrəlidə qeyd olunduğu kimi, redaktor əlyazmanın ideyası, fikri, dil və üslubiyyatı üzərində işə varıb, nəzərdən başqa qüsurları yayındıra da bilər. Odur ki, əlyazmaya ətraflı münasibət bəslənilməlidir.

Redaktor və korrektorlar yığım üçün hazırlanan əlyazmada vahid orfoqrafiya və punktuasiya sisteminə

---

¹ Почечуев А.Н. Вычитка рукописи. М.-Л.: 1947, с.5.

müvafiq hərəkət etməlidirlər. Oxucu-korrektor əlyazmada məntiqi və üslubi səhvlərlə rastlaşdıqda, mütləq qara karandaşla əlyazmanın kənarında sual işarəsi qoymalı, bununla da redaktorun diqqətini həmin hissəyə cəmləşdirməlidir.

Sitatlar. Faktiki materialların özünəməxsus bir növü də sitatlardır. Onlar digər kitab və ya məqalələrdən olduğu kimi, heç bir dəyişikliyə uğradılmadan verilmiş mətnlərdir. Elə bir elmi elmi əsər, elə bir tədris ədəbiyyatı yoxdur ki, orada sitatlara rast gəlinməsin.

Bəzən elə hallar olur ki, hansısa bir müəllifdən, yaxud da rəsmi sənəddən sitat gətirən müəllif qarşısına iki məqsəd qoyur: ya bu istinadla öz rəy və fikirlərini oxucuda daha da möhkəmləndirmək fikrindədir, ya da sitat gətirdiyi müəlliflə öz nöqtəyi-nəzərinin müxtəlif olduğunu bildirməkdir.

Heç də təsadüfi deyil ki, kitabı oxuyan zaman diqqəti cəlb edən hissənin haradan götürüldüyü barədə məlumat olmadıqda oxucu narahatçılıq hissi keçirir, müəlliflə redaktor qınanılır: bu haqda məlumat haradan alınıb, niyə istinad mənbəyi göstərilməyib? Çünki kitabı oxuyarkən elə anlar olur ki, diqqəti cəlb edən hissə haqqında daha geniş və ətraflı məlumat almaq tələbi ortaya çıxır. Oxucunun belə tələbatını nəzərə alaraq hər bir kitabda (bədi kitablar istisna olmaqla) sitatlar və onların istinadları qeyd olunmalıdır.

Oxucuda sitatın mənbəyinə müraciətə tələbat iki halda olur:

- birincisi, sitat hansı mənbədən və ya mənbənin hansı hissəsindən götürülməsi ilə yaranan tələbat zamanı;
- ikincisi, oxucu sitatın dəqiqliyini yoxlamaq istədiyi zaman (ikinci tələbat birbaşa nəşriyyat redaktorlarına da aid olunur).

Hər iki halda müəllif və redaktor mümkün qədər sitatların axtarış mənbələrini sadələşdirməli, yəni hər sitatın istinadının olduqca dəqiq və düzgün verilməsinə nail olmalıdırlar.

Elmi və tədris ədəbiyyatı mətnlərində sitatların rolunun mühüm olmasını nəzərə alan müəllif və redaktor istinad mənbələri üçün ədəbiyyatların istifadə dairəsini tərtib etməlidirlər. Bu ədəbiyyatlardan istifadə edən oxucu kontingenti, təbii ki, sitatın mənbəyi ilə yaxından maraqlanacaq, qeyd olunan fikri müəllif təxəyyülünün məhsulu kimi deyil, məhz sübut edilən bir amil kimi qəbul etməyə çalışacaqdır.

Müəlliflərin sitatlardan, qeyd olunan məqsədlər üçün istifadə etmələri məqsədyönlü xarakter daşıyır. Müəllif bilməlidir ki, sitat ya onun fikrini təsdiqləməli, ya da aydınlaşdırmalıdır. Əgər müəllif tanınmış bir alimdən sitatı yalnız özünü «sığortalamaq» üçün verib, məsuliyyətdən uzaqlaşmaq məqsədi güdürsə, bu artıq sitatçılıq deməkdir.

Sitatçılıq kitab nəşri işinə böyük ziyan vura bilər, bu da, öz növbəsində, kitabın oxucu tərəfindən lazımı səviyyədə qəbul olunmamasına şərait yaradar. Odur ki, hər bir nəşriyyat redaktoru əlyazmanı redaktə edərkən sitatlara da diqqətlə yanaşmalıdır. Sitatların vacib və yerində olub-olmamasına ciddi diqqət yetirilməlidir. Redaktor şübhə doğuran hər sitatı mənbə ilə yoxlamalıdır. Bəzən elə hallar da ola bilər ki, sitatın mətni mənbədə başqa bir mənə daşıyır, əlyazmanın müəllifi isə bunun fərqinə varmadan tam əks mənada istifadə edir. Çox vaxt müəlliflər mənbədən sitatı yarımçıq, bitməmiş ifadələrlə də gətirmiş olurlar. Bu da sitat gətirilən müəllifin fikrinin tam və dəqiq çatdırılmamasına səbəb olur. Nəşriyyat redaktoru əlyazmanın müəllifindən sitat gətirilən mənbəni dəqiq göstərməsini tələb etməlidir. O, yalnız sitatın mənbə ilə eyni olmasını deyil, həmçinin mənbədə hansı məqsədlə işlədilməsini, təhriflərə uğradılmamasını yoxlamalıdır.

Sitatlar, götürüldüyü mənbəyə istinad etməlidir, onlar ilkin mənbə əsasında yoxlanılmalıdır. Əlyazmanı nəşriyyata təhvil verən müəllif sitatların düzgünlüyünü də sübut etməlidir, yəni viza qoymalıdır. Əgər müəllif sitat gətirdiyi ədəbiyyatı göstərmirsə, bu halda əlyazmanın kənarında sitatın mənbəyə uyğunluğunu imzası ilə təsdiq etməlidir.

Qeyd edildiyi kimi, sitat mənbəyə tam uyğun olmalıdır. Burada mənbənin bütün xüsusiyyətləri, əsasən

də orfoqrafiya, durğu işarələri və şriftlərlə ayrılmalar qorunmalıdır. Əgər sitat qədim dövrə aiddirsə, onlar müasir orfoqrafiya qaydalarına müvafiq, lakin dil və üslubiyyatları qorunmaqla verilməlidir. Əgər müəllifin və ya redaktorun sitatda «kursiv müəllifindir» və ya «kursiv mənimdir» sözlərini işlədirsə, bu halda onlar mötərizə arasında verilməlidir.

Sitat cümlənin əvvəlindən götürülərsə, böyük hərflə başlamalıdır.

Cümlənin ortasından çətirilən sitat kiçik hərflə yazılmalıdır. Bu halda sitat gətirilən mətnə böyük hərflə yazılması nəzərə alınmır. Məs.; «... alim H.Zərdabi mə-nəvi qidaya olan ciddi ehtiyacdən söz salaraq yazırdı ki, bizim zəmanəmiz elm zəmanəsidir və elm təhsil etmək hər tayfaya vacibdir» (B.Axundov, M.Mahmudov. «Nəşriyyat işinin əsasları»). Sitatın əvvəlindəki çoxnöqtə bildirir ki, sitat cümlənin əvvəlindən başlanmır.

Cümlədəki ifadələr arasında verilən sitatlar bütün hallarda çoxnöqtəsiz yazılır.

Müəllifin bir kitabının müxtəlif hissələrindən gətirilən sitatları birləşdirmək olmaz. Hər bir hissə müstəqil sitat kimi və yaxud ümumi istinad olan «Bax ...» kimi verilir.

Bağlanan dırnaq işarələrindən əvvəl *nöqtə*, *vergül*, *iki nöqtə* və *tirə* qoyulmur. Əgər əlyazmanın mətnində cümlə sitatla bitərsə və sitatın sonunda *çoxnöqtə*, *sual* və *nida* işarələri qoyulmuşsa, onlardan sonra dırnaq işarə-

si bağlanır və nöqtə qoyulur. Əgər sitatdan sonra mötərizə içində istinad göstərilirsə, nöqtə mötərizədən sonra qoyulur.

Çox təsadüfi hallar olar ki, hansısa kitab, ələlxüsus da ki, tədris ədəbiyyatları sitatsız nəşr olunsun. Hər bir tədris ədəbiyyatında sitatlar mütləq olmalı və bu sitatlar mütləq götürüldükləri mənbələrə əsaslanmalıdır.

Redaktor əsərin təhlili zamanı sitatların verilməsində iki əsas məsələyə də diqqət yetirməlidir:

- birincisi, sitatın labüdlüyünə;
- ikincisi, onların sayına.

Birinci halda mətnin xarakteri mütləq nəzərə alınmalıdır. Elə mətnlər olur ki, oradakı sitatlar mütlüq hansısa bir tarixi hadisəni, klassik və yaxud müasir nümunəni təsdiq edir. Sitat verilməsə, nümunələr öz əhəmiyyətini itirə bilər. Belə sitatlar həm illüstrasiyalar, həm də təhlil edilən mətnlərin əsasını təşkil edən mətnlərdir. Əgər illüstrasiyalı sitatlar çox olarsa, mətnə xələl gətirməmək şərti ilə ixtisar oluna bilərlər. Analitik sitatlara belə nəticələrin şamil olunması düzgün hesab edilmir. Lakin elə vəziyyətlər də olur ki, bir neçə sitat eyni bir fikri təsdiq edir. Belə hallarda tərəddüd etmədən sitatlardan ixtisar etmək olar.

İkinci halda redaktor müəllifin sitatlardan düzgün istifadə edib-etməsinə, eyni olub-olmamasına nəzər yetirməlidir.

Redaktorun vəzifəsi, ilk növbədə, aşağıdakıları müəyyənləşdirməkdir:

- sitatın əsaslı istifadəsini;
- təyinatına və mahiyyətinə görə düzgün istifadəsini;
- sitat verilməklə əsərin dəyərinin artırılmasını;
- sitatın müəllifin qarşıya qoyduğu məsələnin düzgün həllinə kömək etməsini.

Sitatlar müxtəlif formada verilir.

1. Mətn daxilində sitat istinadla (mənbə göstərilir və oradan qeyd olunan hissə olduğu kimi verilir) eyni olur. Bu halda sitat başlanğıc və sonunda dırnaq işarəsi - « ... » arasında təqdim olunur.

2. Əgər verilən sitatın daxilində dırnaq işarəsi arasında sözlər varsa, belə verilir: « ..... “ .... ” .....».

3. Əgər sitat yarımçıq verilsə, bu halda dırnaq işarəsi açılır, üç nöqtə qoyulur və sitatın mətni verilir və dırnaq işarəsi bağlanır: « ... sitatın mətni».

4. Əgər sitatın bir hissəsi əvvəldən, digər hissəsi isə axırdan verilsə, belə təqdim olunmalıdır: « sitatın bir hissəsi “ ... ” sitatın ardı».

Əvvəldə qeyd edilmişdir ki, sitatların istinad olduğu ilk mənbələri bütün elementləri ilə ətraflı şəkildə verilir. Təkrarən həmin mənbəyə istinad edildikdə gös-

tərilən mənbənin hansısa bir elementi verilməyə bilər və «Bax: .....», və ya «Yenə orada ..... səh.....», yaxud da ki, «Y.Seyidovun göstərilən əsəri, səh...»

Təkrar istinad mənbələrində yalnız eyniadlı əsərin cildinin say nömrəsi və hansı səhifəyə baxılması göstərilir.

Sitatların ilkin istinad mənbələri belə təqdim olunmalıdır:

Kitablar: Əfqan.Şahlar şahı.Bakı: «Gənclik», 2003.s.45.

Jurnallar: Əskərov H.A. Bəzi misgərlik sözlərinin mənşəyinə dair// «Bakı Universitetinin Xəbərləri (humanitar e/s.)» № 1, 2006, səh.18.

Qəzetlər: Babaşoğlu Rəşad. Tarixdə ekoloji faciələr.- «Yeni Azərbaycan» qəz., Bakı, 2000, 12 aprel.

Bəzi hallarda müəllifin təqdim etdiyi sitat hansısa bir kitabdan, lakin həmin kitabın müəllifinin deyil, başqa bir müəllifin fikri olduqda istat belə istinadlanır:

Məmmədova P.İ. Atatürkün dil siyasətində özləşdirmə məsələsi /Aspirantların və gənc tədqiqatçıların IX Respublika elmi konfransının materialları/ Bakı, 2003, s.139.

Əgər sitat hansısa bir səhifədən verilsə və həmin səhifə göstərilirsə, bu halda sitatdan sonra kvadrat şə-

killi - [ ] mötərizə içərisində mətnxarici istinad olunan ədəbiyyat siyahısında göstərilən ədəbiyyatın sıra nömrəsi, istinadın səhifəsi verilir.

Bəzən elə hallar yaranır ki, istinad olunan ədəbiyyat siyahısında hansısa bir müəllifin eyniadlı bir neçə kitabı verilir. Belə vəziyyət çətinlik törətməməlidir, çünki hər bir istinadda kitabın hansı ildə çap olunması göstərilir.

Müəllif eyni bir fikrin təsdiqi üçün bir neçə mənbəni istinad kimi göstərmək istədikdə sitatın sonunda kvadrat mötərizələr arasında həmin mənbələrin nömrələrini göstərməlidir. Məs.; [4, 9, 18].

Əlyazmalarda elə hissələr də olur ki, müəllif yalnız bir ədəbiyyata istinad etmiş olur. Belə hallar, məsələn, hansısa bir yazıçının yaradıcılıq fəaliyyətinə müraciət zamanı yaranır. Mətdə ilk göstərilən sitatın sətiraltı istinadında yazılır: Məs.; Şevket Süreyya Aydemir. Tek Adam- Mustafa Kemal. 3 cildə. I c. İstanbul,1993, səh. 33 (növbəti sitatlar da müəllifin bu nəşrindən götürülmüşdür).

Abzas - xarici söz olub, tərcümədə fasilə, dayanmaq mənalərini bildirir.

Mətn abzaslara əsasən müəllif tərəfindən ayrılır. Bu müəllifin yeni fikrə, yeni şərhə keçməsini bildirir.

Abzas - bir fikrin məntiqi cəhətdən bitib, başqa bir fikrə keçididir. Bunu çox zaman təkmilləşmiş müəl-

liflər də edə bilmirlər. Mətni abzaslara bölmək üçün onu diqqətlə oxumaq, söhbətin nədən getdiyini anlamaq lazımdır. Abzaslara ayrılmış əlyazma oxucu diqqətinin cəlb olunmasını daha da artırır, əsəri oxunaqlı edir. Abzasdan əvvəl oxucu ani də olsa, hiss olunacaq qədər rahatlıq duyur. Mətni abzaslara böləndə ehtiyatlı olmaq lazımdır. Çünki fikrin düzgün bölüşdürülməməsi baş verər, bu da oxucuda həm çaşqınlıq yaradar, həm də onun yorulmasına səbəb ola bilər. Odur ki, əlyazmanın mətni düzgün şəkildə abzaslara bölüşdürülməlidir. Bunu ya müəllif, ya nəşriyyat redaktoru etməlidir.

Redaktor onun bu işdə ilk yardımçısı olur. Hər bir abzas öz növbəsində böyük bir abzasın hissələrini təşkil edir. Yəni hər bir abzas müəyyən bir məna daşısa da, istər-istəməz əsərin fikrini ifadə edir, özündən əvvəlki abzasla bağlılığı olur. Məhz bu səbəbdən mətni abzaslara bölərkən, müəllif və ya redaktor fikrən onları dərəcələndirməli, abzasları tabeliliklərlə ayırmalıdır.

Abzaslara yalnız mətn özü deyil, buradakı sadalamalar da ayrılır. Bu sadalamalara nömrələnmələr, hərflərlə işarə edilmələr daxildir¹.

---

¹ Почечуев. Вычитка рукописи. М.- Л.: 1947.

ƏLYAZMADA DURĞU İŞARƏLƏRİNDƏN İSTİFADƏ MƏSƏLƏSİ

Durğu işarələri mürəkkəb və inkişaf etmiş bir sistemdir, o formal-qrammatik əsasa malikdir. Durğu işarələri, hər şeydən əvvəl, yazılı nitqin sintaktik strukturlara ayrılmasının göstəricisidir. Nəzəri ədəbiyyatda durğu işarələri iki qrupa ayrılır.

- birincisi, yalnız sintaksislə əlaqəsi olan, cümlənin hissələrə ayrılmasına xidmət edən durğu işarələri - nöqtə, vergül, nöqtəli vergül, iki nöqtə;

- ikincisi, bilavasitə sintaksislə əlaqəsi olmaqla yanaşı, daha çox nitqin emosional cəhətini, müəllifin əhvali-ruhiyyəsini, psixoloji anları əks etdirən durğu işarələri - sual, nida, üç nöqtə, mötərizə, tiredir. Durğu işarələrinin düzgün işlədilməsində intonasiya mühüm rol oynayır. Eyni bir söz intonasiyadan asılı olaraq müxtəlif məzmun kəsb edə bilər. İntonasiyanı yazıda tam halda təsvir etmək mümkün olmasa da, durğu işarələri ilə onların bir qisminin cizgilərini vermək mümkündür. Durğu işarələrinin bir qismi yalnız cümlə üzvlərini qrammatik cəhətdən ayırdığına görə, məhz sintaksislə daha çox bağlı olduğundan üslubi imkanları son dərəcə zəifdir; üç nöqtə, tire, mötərizə, nida, sual işə, əksinə, üslubi vasitə kimi daha çox işlədilir. Nitqə rəngarənglik vermək, sözü müxtəlif tərzdə səsləndirmək, eyni leksik tər-

kibdə və eyni sintaktik quruluşda fikrin müxtəlif çalarlıqlarını çatdırmaq vasitəsi kimi, intonasiyanı ifadə etməkdən ötrü durğu işarələrinin üslubi imkanlarından istifadə edilir¹.

Durğu işarələri fikrin aydın başa düşülməsində, yazının düzgün, ifadəli tələffüzündə çox mühüm, əhəmiyyətli qrafik vasitələrdir. Bunları yerində işlətmədikdə fikirdə dolaşlıq yaranır, şifahi nitq ilə yazılı nitq arasında məzmun eyniliyi pozulur.²

Əlyazmada durğu işarələrinin istifadə qaydaları ilə yaxından tanışlıq daha məqsədmüvafiq olardı. Çünki hazırkı dövrdə nəşr olunan əksər kitablarda orfoqrafik, məntiqi, dil və üslub səhvləri, həmçinin durğu işarələrinin düzgün qoyulmaması halları artıq adiləşmişdir. Kitab əlyazması üzərində nəşriyyat redaktorlarının işi minimum səviyyədədir. Bir çox redaktorlar, korrektorlar Azərbaycan dilinin orfoqrafiya qaydalarına dərinlən bələd olmadan fəaliyyət göstərirlər. Bu da ömrünü Azərbaycan dilinin inkişafına, onun bütün incəliklərinin aşkarlanmasına həsr etmiş dilçi alimlərimizin haqlı və ciddi narahatçılığına səbəb olur. Qeyd etmək lazımdır ki, dilçi mütəxəssislər səviyyəsiz işlənilmiş kitabla qarşılaşanda illərlə çəkdikləri zəhmətlərinin hansısa nəşriyyat redaktorunun və ya korrektorunun səhlən-

¹ Əbdürrəhmanova C. «Qəzet satirasının nəzəri əsasları». Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, s.191.

² Z.Budaqova. Azərbaycan dilində durğu işarələri. Bakı:1977, «Elm» nəşriyyatı., s.3.

karlığı üzündən oxuculara lazımı səviyyədə çatdırılmadığından çox mütəəssir olurlar...

Nöqtə və onun işlənməsi halları. Əgər cümlədə heç bir emosiya, hiss və həyəcan ifadə olunmazsa, belə cümlələrin sonunda nöqtə qoyulur.

1. Müəllif fikrinin tam formalaşdığı nəqli cümlələrdə:

Məs.; «Dünyanın sirri açılmayan məskənlərindən biri də Qobustan dağları, xüsusilə, buradakı qayalar üzərinə həkk olunmuş zəngin işarələr və damğalar silsiləsidir» (Cəfər Cəfərov. Milli etnik yaddaşın izi ilə. s.77).

2. Adlıq cümlələrdə:

Məs.; Dənizkənarı park. Axşamüstü.

3. Rubrikaların rəqəmlə və ya hərf ilə işarəsindən sonra (mötərizə əvəzinə):

4. Sözlərin və bəzi texniki işarələrin qısaltılması zamanı:

Məs.; a.g. – at gücü; səh.- səhifə; man.- manat və s.

5. Ümumi ölçü vahidlərini bildirən cədvəllərdə:

a) təyyarələrin gəlişini və yola düşməsinə bildirən cədvəllərdə.

Məs.; Tbilisi – Bakı qatarı 12.15 dəq.-də gəlir.

b) təqvimlərdə günəşin çıxmasını və ya batmasını, həmçinin günün uzunluğu bildirilərkən.

Məs.; günəşin çıx. – 06.15 dəq.

günəşin bat. – 19.31 dəq.

günün uz. - 13 s. 26 dəq.

Nöqtənin qoyulmaması halları

1. Kitabın üz qabığında, titullarda və şmüstitullarda.
2. Kitab, qəzet və jurnal səhifələrindəki səhifələrində.
3. Cədvəl başlıqlarında və qrafalarında (qəbul olunmuş qısaltmalar və şərti işarələr istisna olunmaqla).
4. Nöqtə qoyulmayan şərti işarələrdə.
5. Qısaltılmış sözlərdə (YAP, RSFSR).
6. Qısaltılmış uzunluq vahidlərinin bildirilməsində (km; dm; sm).

Çoxnöqtənin və ya üç nöqtənin qoyulma halları

Çoxnöqtə və ya üç nöqtə belə hallarda qoyulur:

1. Bitməmiş bir fikri bildirən zaman.

Məs.; Ancaq ki, fələklər bədbəxtliyimdən,

Gizlətdi hiyləylə o nuru məndən... (O.Salamzadə. Əsrlərin sirri. s.209).

2. Söz buraxılan zaman sual və ya nida işarələrindən sonra qüvvətləndirici mənada.

Məs.; Üfüqdə qızaran tər çiçəkləri

Sənəmi çox gördü tale, mənəmi?... (H.Hüseynzadə. Seçilmiş əsərləri, I c. s.119);

Elə ki, yaz gəlir canlanır həyat –

Min mənə kəsb edir süzgün baxışlar...

Baharda sevənlər yanılmamışlar! (Osman Sarıvəlli. Hər kim yüz il yaşamasa. s.169).

Nöqtəli vergülün qoyulma halları

Nöqtəli vergül aşağıdakı hallarda qoyulur:

1) bir-birləri ilə ifadə cəhətdən bağlı olan abzaslar arasında (bu abzaslar daxilində sonu nöqtə ilə bitən cümlələrin də olması mümkündür).

2) çıxışlarda, haşiyələrdə və qeydlərdə onların toplanması zamanı;

Məs.; çıxışları abzasdan başlamaq lazımdır; bəzi hallarda istisnalar mümkündür.

Nida və sual işarələri nida və sual cümlələrinin sonunda, həmçinin mətnə hiss və həyəcan bildirilən hallarda qoyulur.

Məs.; Onları bu konsertlərə çəkib gətirən hansı hissidir? Mahniyə qulaq asmaqımı? Yox! Onları bura çəkən vətən səsidir, vətən harayıdır! (Yusif Seyidov. Ey ulu dünya. s.271).

Mötərizələr. Müəyyən bir cümlə üzvünü aydınlaşdırmaq və yaxud onu tamamlamaq üçün mötərizələrdən istifadə olunur. Mötərizələrin üç növü mövcuddur: dairəvi - ( ), kvadrat - [ ], fiqurlu və ya parantezlər (böyük mötərizələr) - { }.

Ən çox istifadə olunan mötərizələr, hamıya yaxşı məlum olan dairəvi mötərizələrdir.

Kvadrat mötərizələr dairəvi mötərizələrə nisbətən az istifadə olunur. Onlar aşağıdakı məqamlarda işlənir:

1. Müəllif sənədlərində yarımçıq qalan söz və ya ifadələrin redaktor tərəfindən əlavə olaraq bitirilməsi zamanı.

Məs.; Uşaqlar [Tərən, Xanım və Ülviyyə] əl-ələ verib, evə yollandılar.

2. Müəllif tərəfindən verilmiş sitatda əlavə söz və ya ifadə olmadıqda oxucu üçün qaranlıq qalmasın deyərək, əlavələrin verilməsi zamanı (çünki oxucu müəllifin əsasən dairəvi mötərizələrdən istifadə etməsinə alışıb).

Məs.; Dilşad evə tələsirdi (hələ yolüstü Zəkagilə də dəyməli idi).

3. Müəllifin mətnində sitata etirazı zamanı və yaxud redaktorun müəlliflə razılaşmaması zamanı.

Məs.; İtirilmiş torpaqlarımızı ermənilər qeyri-şərtsiz qaytaracaqlar.(?)

4. Bu mötərizələrin içərisində dairəvi mötərizələrdən istifadə edildikdə.

5. Formulalarda durğu işarələri formulaların sonunda qoyulur.

$$\frac{C_P}{C_V} = 1 + \frac{R}{C_V} = 1 + \frac{2}{6n-5} = \frac{6n-3}{6n-5};$$

$$\left(\frac{\partial S}{\partial L}\right)_{L=L_0} = 0; \quad \left(\frac{\partial^2 S}{\partial L^2}\right)_{L=L_0} < 0.$$

(B.M.Əskərov. Termodinamika və statistik fizika. s.242).

6. Kitabın sonunda yerləşdirilmiş biblioqrafik siyahıda sadalanan ədəbiyyatlara istinad zamanı:

Məs.; A. M. Səfəraliyev [12, 31] göstərir ki ... Burada kvadrat mötərizələrə alınmış 12 və 31 rəqəmləri biblioqrafik göstəricidə əsərlərin sıra nömrələrini bildirir.

Fiqurlu mötərizələr (parantezlər) riyazi yığımlar, cədvəllər, nəticələr zamanı istifadə olunur.

Məs.; $\left. \begin{array}{l} \text{kağız vərəqlər} \\ \text{vərəq ottisklər} \end{array} \right\}$

Müəllifin parantezlərin qoyulmasına münasibəti dəqiq olmazsa, yığımın səhv olmasına səbəb ola bilər. Odur ki, nəşriyyat redaktoru və korrektoru parantezin başlanğıc və sonunun düzgün qoyulmasına xüsusi diqqət yetirməlidir.

Defis işarəsi. Birləşdirici işarə kimi defis aşağıdakı hallarda istifadə edilir.

1. Fikri bitirmək məqsədilə.

Məs.; Bu barədə kitabın VIII-X paraqraflarında geniş izahat verilib.

2. Sözün qısaltılmış ifadəsi zamanı.

Məs.; d-r (doktor); funt-sterl. (funt sterlinq)

3. Yaxınlıq bildirən sözlərlə ifadə olunmuş rəqəmlər arasında.

Məs.; üç-beş günə.

4. Jurnal və məcmuələrin ikili nömrəsini bildiren rəqəmlər arasında.

Məs.; Bakı Universitetinin Xəbərlərinin Sosial-siyasi elmlər seriyası, № 1-2, 2005.

5. Maşın, motor, dəzgah və qurğuların nömrələrini bildiren zaman.

Məs.; Rotor PH- 31.

6. Kimyəvi və riyazi ifadələrdə.

Məs.; $X = \frac{186y}{31}$

X – aradakı məsafə

y - maşınların sayı.

7. Sətirdən-sətrə keçirmə işarəsi kimi.

8. Say və isimdən yaranan mürəkkəb sözlərdə.

Məs.; 30%-li məhlul.

Tire bu kimi hallarda istifadə olunur:

1. Hansısa nəşriyyatın fəaliyyət göstərdiyi yerin bildirilməsində.

Məs.; M.-L. (Moskva - Leningrad).

2. Müəyyən hədd bildirmək məqsədilə rəqəmlər arasında.

Məs.; bax: cədv. 12 - 13; pambıq yığımına 15 - 20 gün qalıb.

3. Davamiyyət bildirən təqvim günləri, ayları, illəri arasında.

Məs.; aprel - may aylarında; 1941- 1945-ci illərdə.

Dırnağa alma işarələri ilə aşağıdakılar göstərilir:

1. Əsər, qəzet, jurnal, şəkil, təyyarə, gəmi, müxtəlif ticarət obyektlərinin adları.

Məs.; M.İbrahimovun «Böyük dayaq» romanı, «Mercedes» maşını, «Yeganə» şadlıq evi, «Elm» nəşriyyatı, «Gültəkin Əskərova» gəmisi və s.

2. Abzas və tire ilə başlanan sitatlar və vasitəsiz nitq dırnağa alma işarəsi altında yazılır. Bir neçə abzasdan ibarət olan sitatlarda yalnız ilk abzasda dırnaq işarəsi açılır, sonuncu abzas bitdikdə isə bağlanır.

3. Başqa məndən götürülən sözlər də dırnaq işarəsi arasında yazılır.

Məs.; Sərxoş «Yalqızam, yalqız...» deyə-deyə küçədə dolaşırdı.

4. Müəllifin xüsusi vurğuladığı tanış olmayan, istifadədən kənar olan terminlər, həmçinin yeni sözlər dırnaqda yazılır.

5. İronik mənə daşıyan, eyni zamanda özünün həqmqm mənasında işlənməyən sözlər dırnaq işarəsi arasında yazılır.

Məs.; «Fermadandır?!» (rüşvət mənasında).

İşarələrin əlaqəsi.

1. Əgər vergüllə tire birlikdə istifadə edilərsə, əvvəlcə vergül, sonra isə tire qoyulur.

2. Əgər dırnaq işarəsi nöqtə, sual, nida işarələri, vergül və ya çoxnöqtələrlə birlikdə işlənersə, aşağıdakı işarə qaydalarına riayət olunmalıdır:

a) əgər dırnaq işarəsi bütün ifadəyə aiddirsə, bu halda istifadə edilən durğu işarələrdən sonra dırnaq işarəsi bağlanır və sonda nöqtə qoyulur;

b) əgər dırnaq işarəsi yalnız ifadənin sonuncu hissəsinə aiddirsə, müvafiq işarə dırnaq işarəsi bağlandıqdan sonra qoyulur.

3. Əgər dırnaq işarəsi bağlanmamışdan əvvəl hansısa durğu işarəsi varsa, dırnaqdan sonra bu işarə təkrarlanmır, dırnaq işarəsindən sonra nöqtə qoyulur.

4. Əgər sual, nida, nöqtə və ya çoxnöqtə mötərizə bağlanmamışdan əvvəldirsə, bu halda mötərizə bağlandıqdan sonrakı durğu işarəsi müvafiq durğu işarəsi qaydalarına uyğun olaraq qoyulur.

5. Mötərizə nöqtə ilə bitirsə, bu halda nöqtə mötərizədən sonra qoyulur və bütün mətnə- həm mötərizədəki, həm də mötərizədən əvvəlki mətnə aid olur. Yox,

əgər nöqtə mətnin mötərizəyə alınmış hissəsinə aid edilərsə, bu halda nöqtə bağlanmış mötərizədən əvvəl qoyulur və mətn davam etdirilir.

6. Bağlanmış mötərizədən əvvəl vergül qoyulmur.

Böyük hərflərin işlənilmə qaydası

Nəşriyyat redaktoru əlyazmanı nəşrə hazırlayarkən diqqət yetirdiyi məqamlardan biri də mətnə bəzi sözlərin böyük hərflə yazılışdır. Hər bir redaktor və korrektor belə məqamları yaddaşına həkk etməlidir. Belə əsas məqamlardan müəyyən hissəsini qeyd etmək vacibdir.

1. İnsan adları, soyadları, təxəllüslər, ləğəblər, aya-malar

Məs.; Mikayıl Rzaquluzadə, Hüseyn Arif, Mir Cəlal, İbn Sina, Keçəl Həmzə, Adil, Xanım, Qırat, Alabaş.

2. İkiqat adlar, soyadlar və ləğəblər.

Məs.; Valentina Nikolayeva – Tereşkova, Fidel Kastro Rus, Hans Xristian Anderson, Abasqulu Ağa Bakixanov – Qüdsi, M.F.Axundov – Səbuhi, Jan Jak Russo .

3. Çin, Vyetnam, Koreya və yapon dillərində işlə-nən adlar

Məs.; Xo Şi Min, Mao Tze Dun, Komaki Kurixara, Akira Kurosava.

4. Əvvəlinə artikl əlavə olunan sözlər

Məs.; Janna D”Ark, D”Artanyan.

5. Ölkə, şəhər, rayon, qəsəbə, kənd, çay, stansiya, küçə, bağ, meydan və s. adları

Azərbaycan, Türkiyə Cümhuriyyəti, Amerika qitəsi, Quba şəhəri, Azadlıq meydanı.

6. Tarixi hadisələr, dövrlər, sülalələr, sənədlərin adları

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Orxon-Yenisey abidələri, Səfəvilər, Qaraqoyunlular, Təhsil haqqında Qanun

7. Nazirliklərin, müxtəlif müəssisə və təşkilatların (köməkçi sözlərdən başqa), ali məktəblərin, elmi-tədqiqat institutlarının, yerli təşkilatların və s. adları

Məs.; Azərbaycan İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası, Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan Yazıçılar Birliyi.

8. Cəm halında işlənən xüsusi isimlər böyük hərflərlə yazılır

Məs.; Füzulilər, Nizamilər. Firdovsilər və s.

9. Qərbi Avropa ad və soyadlarında olan *van, da, das, de, del, di, dos, fon* artırmaları kiçik hərflə yazılır.

Məs.; Fernand de Sössür, Lüdviq Van Bethoven, Leonardo do Vinçi, Şarl de Qoll.

10. İnsan adlarından yaranan ölçü vahidləri kiçik hərflərlə yazılır

Məs.; amper, nyuton. kulon və s.

11. Şəxsi adlardan yaranan məişət əşyaları və ləvazimatları, silahlar, şirniyyatlar kiçik hərflərlə yazılır.

Məs.; frenç (pencək), qalife (şalvar), makintoş (palto), Makarov (tapança), naqan (silah), napoleon (tort) və s.

Nəşriyyat redaktoru və korrektoru qəbul olunmuş **ixtisar və qısaltmaları** da diqqətdən yayındırmamalıdırlar.

1. Bitişik yazılan iki və daha artıq mürəkkəb ixtisarlər

Məs.; Nəşrkom (nəşriyyat komitəsi), Azərnəşr (Azərbaycan nəşriyyatı), Azərkitab (Azərbaycan Kitab Ticarəti).

2. Sözlərin baş hərfləri ilə oxunan qısaltmalar

Məs.; ABŞ (Amerika Birləşmiş Ştatları), MƏR (Misir Ərəb Respublikası), ATU (Azərbaycan Tibb Universiteti), BMT (Birləşmiş Millətlər Təşkilatı və s.

3. Yarımçıq ixtisarlara aid olduqları sözlərə uyğun olaraq böyük və kiçik hərflərlə, mürəkkəb adların tərkib hissələri isə bitişik yazılır.

Məs.; dos. (dosent), ass. (assistent), prof. (professor), Azər.Tac (Azərbaycan Teleqraf Agentliyi), AzTV (Azərbaycan Televiziyası) və s.

Bəzi hallarda sözün orta hissəsində də **ixtisarlara** edilir. Məs.; d-r (doktor), m-r (mikrorayon) və s.

İxtisaredilmə halları sözlərin baş hərfləri qalmaqla da həyata keçirilir: b.k. (bu kimi), d.y. (dəmir yolu), e.ə. (eramızdan əvvəl), n.ç.v. (nəşr çap vərəqi), f.ç.v. (fiziki çap vərəqi) və s.

Tədris ədəbiyyatı əlyazmasının işlənilməsi zamanı redaktor müəllifin istifadə etdiyi terminlərin istifadəsinə də diqqət yetirməlidir. Müəllif əgər terminin bir yazılışını eyni mənə verən sinonimi ilə əvəz edərsə, buna imkan verilməməlidir. Çünki tələbə və şagirdlər müəllifin təqdim etdiyi terminin yalnız bu yazılışını beyninə həkk edir. Əks təqdirdə çəşqinliyə yarana bilər. Məsələn, avtomobillərdə *nasos* və *pompa* eyni bir mənəni verir. Müəllif bu sözləri müxtəlif məqamlarda gah nasos, gah

da pompa kimi işlidərsə, tələbə və şagirdlərdə anlam zamanı qeyri-müəyyənlik yaranır. Əgər müəllif bildirmək istəyirsə nasos ilə pompa eyni mənanı daşıyır, bunu qeyd etməlidir.

Bəzən də redaktor müəllif mətnində artıq istifadədən çıxmış sözlərlə rastlaşır. Belə hallarda o, bütün mətn boyu həmin sözü müasir analoqu ilə əvəz etməlidir. Əlyazmanın redaktordan sonra korrektor tərəfindən işlənilməsi zamanı korrektor da bunu nəzərə almalı, o, redaktorun nəzərindən yayınan həmin sözü dəyişdirməlidir.

Dövr, zaman dəyişdikcə elm də inkişaf edir, təkmilləşir, elmi informasiyaların axını artır, elm anlayışı və kateqoriyalar daha həcmli, daha geniş olur. Müxtəlif bilik sahələri üzrə elmi nəşrlərin hazırlanmasında yüksək səviyyəli, elmi nəşrlər üzrə təkmilləşmiş ixtisaslı kadrlara böyük ehtiyac duyulur. Redaktorun əsas vəzifələrindən biri də elmi əlyazmanı dilinin və üslubunun ağırlığını aradan qaldırmaq və bununla da onun məzmununun daha asan qavranılmasını təmin etməkdir. Elmi və tədris ədəbiyyatının dili və üslubu əsərin məzmununun məntiqinin çatdırılması vasitəsidir.

Dil mədəniyyəti, hər şeydən əvvəl, düşüncə, mülahizə, fikir mədəniyyətidir. Tədris nəşri yüksək ideya səviyyəsi, mövzunun metodoloji nöqteyi-nəzərincə əsaslılığı, aktuallığı, elmin və texnikanın yeni nailiyyətlərinin nəzərə alınması ilə fərqlənməlidir. Tədris ədəbiyyatı ta-

rixi faktları, dəlilləri və sübutları xronoloji ardıcılıqla, ədəbi dildə təqdim etməlidir.

Nəşriyyat redaktoru tədris ədəbiyyatı üzərində işləyərkən məzmunun, strukturun, dilin və üslubun vəhdətinə nail olmağa çalışmalıdır.

Tədris ədəbiyyatının məzmunundan asılı olaraq, redaktor oradakı dil vasitələrinin hədlərini elmi funksional üslubun dilinə aid irəli sürülən ümumi tələblərdən çıxış edərək müəyyənləşdirməyi bacarmalıdır. Bu tələblər aşağıdakılardır:

1. Üslubun dəqiqliyi, aydınlığı və sadəliyi.
2. Məntiqi quruluşu və emosional təəssüratı.
3. Əsaslı surətdə ölçülüb-biçilmiş ikiqat determinliyə riayət edilməsi.
4. Dilin müxtəlif üslubi vasitələrindən geniş istifadə.
5. Digər dil üslublarından qarşılıqlı istifadə.
6. Zəruri simvol və işarələrdən məntiqli və səmərəli istifadə.

Tədris ədəbiyyatının redaktəsi zamanı nəşriyyat redaktoru məqsədyönlülük prinsipini rəhbər tutmalı və unutmamalıdır ki, onun üzərində işlədiyi əlyazma həm müəllifin, həm də onun - nəşriyyat redaktorunun əməyinin bəhrəsi kimi oxucu ixtiyarına verilir.

İXTİSAR FORMALARI

A

abb.	-	abbreviatura
ad.	-	adlıq hal
adm.	-	admiral
aff.	-	affiks
afr.	-	afrikalı
akad.	-	akademik
akk.	-	akkord
aqr.	-	aqronom
alb.	-	alban
alm.	-	alman
alt.	-	altaylı
ABŞ	-	Amerika Birləşmiş Ştatları
amer.	-	amerikalı
Amstr.	-	Amsterdam
anat.	-	anatomiya
annot.	-	annotasiya
antr.	-	antpologiya
app.	-	applikatura
apr.	-	aprel
argent.	-	argentinəli
arxeol.	-	arxeologiya

arx.	-	arxiv
arxip.	-	arxipelaq
arxit.	-	arxitektura
art.	-	artist
asp.	-	aspirant
assist.	-	assistent
assos.	-	assosiasiya
astr.	-	astronomiya
aşp.	-	aşpazlıq
assur.	-	assuriyalı
a.g.	-	at gücü
avtoqr.	-	avtoqraf
avtofef.	-	avtoferat
avstr.	-	avsriyalı
avstral.	-	avstraliyalı
Azərb.	-	Azərbaycan
Az. gənc.	-	Azərbaycan gəncləri

B

Balt.	-	Baltik
başq.	-	başqırdıstanlı
bayt.	-	baytarlıq
belg.	-	belgiyalı
birm.	-	Birmalı

biol.	-	bioloq
bot.	-	botanika
b. e.	-	bizim era
b. e. ə.	-	bizim eradan əvvəl
B.	-	Böyük
B.Brit.	-	Böyük Britaniya
braz.	-	braziliyalı
burj.	-	burjuaziya

C

cədv.	-	cədvəl
coğr.	-	coğrafiya
cən.	-	cənab

Ç

çert.	-	çertyoj
çix.h.	-	çixışlıq hal

D

Dan.	-	Danimarka
def.	-	defekt

dek.	-	dekabr
dekor.	-	dekorativ
demok.	-	demokratiya
dep.	-	departament
dm.	-	desimetr
dəq.	-	dəqiqə
d.y.	-	dəmir yolu
dəniz.	-	dənizçilik
diaqr.	-	diaqram
dilç.	-	dilçilik
dipl.	-	diplomatiya
direk.	-	direktor
diskoqr.	-	diskoqrafiya
diskus.	-	diskussiya
dis.	-	dissertasiya
d-r.	-	doktor
doqm.	-	doqmatizm
dominik.	-	dominikanlı
dos.	-	dosent
dram.	-	dramatik
doll.	-	dollar
dövl.	-	dövlət

E

eksperim.	-	eksperimental
ekv.	-	ekvatorial
ekz.	-	ekzempliyar
elektr.	-	elektrik
elektron.	-	elektronika
EHM	-	elektron-hesablayıcı maşın
EA	-	elmlər akademiyası
ensik.	-	ensiklopedik
epist.	-	epistoliyar üslub
e. ə.	-	eramızdan əvvəl
etn.	-	etnonim

Ə

əd.	-	ədat
ədəbiyyatş.	-	ədəbiyyatşünaslıq
əcz.	-	əczaçılıq
əvəz.	-	əvəzlik

F

fab.	-	fabrik
fab.- zav.	-	fabrik - zavod

farmas.	-	farmasept
f.	-	fars
fevr.	-	fevral
feder.	-	federal
feod.	-	feodal
fəls.	-	fəlsəfə
fil.	-	filial
filmoqr.	-	filmoqrafiya
filos.	-	filosof
finl.	-	finlyandiyalı
fiz.	-	fizika
fiziol.	-	fiziologiya
fotoqr.	-	fotoqrafiya
fonoqr.	-	fonoqram
fraqm.	-	fragment
folk.	-	folklor
fr.	-	fransız
f. bağı.	-	feli bağlama
f. i.	-	feli isim
f. sif.	-	feli sifət
f-la	-	formula

H

Hamb.	-	Hamburq
harm.	-	harmoniya
Hdlb.	-	Haydelberq
Hels.	-	Helsnki
ha	-	hektar
hərb.	-	hərbi
hidr. tex.	-	hidrotexnika
Hind.	-	Hindistan
holl.	-	holland
humanit.	-	humanitar
hüq.	-	hüquq

X

xar.	-	xarici
X., Xar.	-	Xarkov
xüs.	-	xüsusi

İ

idm.	-	idman
iqt.	-	iqtisadiyyat
illüs.	-	illüstrasiya
incəsən.	-	incəsənət

inform.	-	informasiya
ing.	-	ingiliscə
İn-t	-	institut
isteh.		istehsal
istehz.	-	istehza
i.	-	isim
İt.	-	İtaliya

J

jurn.	-	jurnal
-------	---	--------

K

kab.	-	kabinet
kaf.	-	kafedra
kan.		kanal
kap.		kapitalizm
kart.	-	kartoçka
k.t.	-	kənd təsərrüfatı
k.t.a.	-	kənd təsərrüfatı aləti
kq.	-	kiloqram
km.	-	kilometr
kim.	-	kimya
koeff.	-	koeffisiyent

kolx.	-	kolxoz
komb.	-	kombinat
komis.	-	komissiya
kom.	-	komitə
kom.	-	kommersiya
komm.	-	kommunist
koms.	-	komsomol
kommun.	-	kommunal
konf.	-	konfrans
konqr.	-	konqress
k.b.	-	konstruktor bürosu
konyukt.	-	konyuktor
koop.	-	kooperasiya
korr.	-	korrektor
kosm.	-	kosmonavtika
kosin.	-	kosinus
kotg.	-	kotangens
komm.	-	kommunal
köhn.	-	köhnə
kul.	-	kulinariya
kult.	-	kultivasiya
kurs.	-	kursiv
kv.	-	kvadrat
kvart.	-	kvartal

Q

qaraqalp.	-	qaraqalpaq
qəd.	-	qədim
qəz.	-	qəzet
Qondur.	-	Qonduras
qrav.	-	qrayvura
q.	-	qram
qram.	-	qrammatika
qrp.	-	qramplastinka
qv.	-	qvardiya
qub.	-	quberniya

L

lab.	-	laboratoriya
lat.	-	latin
L.	-	Leninqrad
leyt.	-	leytenant
libr.	-	libretto
linqv.	-	linqvistika
Lond.	-	London
Los Anj.	-	Los Anjeles

M

maks.	-	maksimal
mal.	-	maliyyə
mex.	-	mexanika
Mex.	-	Mexiko
memar.	-	memarlıq
meşəç.	-	meşəçilik
metal.	-	metallurgiya
meteor.	-	meteorologiya
metod.	-	metodika
məch.f.	-	məchul fel
mənt.	-	məntiqi
mənz.	-	mənzil
MİS	-	mənzil-istismar sahəsi
məs.	-	məsələn
mətb.	-	mətbəə
mif.	-	mifologiya
m.f.	-	mikrofilm
m.r.	-	mikrorayon
miqd.s.	-	miqdar sayı
m.ə.	-	miladidən əvvəl
m.ö.	-	miladidən öncə
mln.	-	milyon
mld.	-	milyard
MM	-	Milli Məclis

minim.	-	minimal
mod.	-	modallıq, modal
monop.	-	monopoliya
M.	-	Moskva
mus.	-	musiqi
müc.	-	mücərrəd
müh.	-	mühasibat
müq. dər.	-	müqayisə dərəcəsi
münd.	-	mündəricat
müsəlm.	-	müsəlman

N

nəşr.	-	nəşriyyat
Nid.	-	Niderland
nonp.	-	nonparel
normat.	-	normativ
Norv.	-	Norveç
notoqr.	-	notoqrafiya

O

oxş.	-	oxşar
ok.	-	okean

opt.	-	optika
ott.	-	ottisk
ovç.	-	ovçuluq

Ö

özb.	-	özbək
------	---	-------

P

pad.	-	padinasiya
paleont.	-	paleontologiya
parl.	-	parlament
pat.	-	patent
ped.	-	pedaqogika
pet.	-	petit
poliqr.	-	poliqrifiya
polk.	-	polkovnik
podpolk.	-	podpolkovnik
portuq.	-	portuqaliyalı
pravosl.	-	pravoslav
prof.	-	professor
psevd.	-	psevdonim
psix.	-	psixologiya

---

pet.	-	petit
Port.	-	Portuqaliya

R

rad.tex.	-	radiotexnika
red.	-	redaksiya
red.	-	redaktor
ref.	-	referat
resp.	-	respublika
retrosp.	-	retrospektiv
res.	-	resenziya
rəss.	-	rəssamlıq
reakt.	-	reaktiv
ritor.	-	ritorik
rot.	-	rotasiya

S

S.	-	saat
salvad.	-	salvadorlu
SPb	-	Sankt-Peterburq
san.	-	sanitariya
san.	-	saniyə

sansk.	-	sanskrit
sm.	-	santimetr
səh.	-	səhifə
sənəts.	-	sənətsünaslıq
Səud. Ərəb.	-	Səudiyyə Ərəbistanı
sek.	-	sekans
ser.	-	seriya
sent.	-	sentner
simpoz.	-	simpozium
sin.	-	sinus
sist.	-	sistematik
sof.	-	sofecio
sos.	-	sosialist
sosiol.	-	sosiologiya
S.-d.	-	sosial-demokrat
st.	-	stansiya
stat.	-	statistika
stenoqr.	-	stenoqrafiya
stil.	-	stilistika
Stras.	-	Strasburq
Stokh.	-	Stokholm
suff.	-	suffiks

Ş

şahm.	-	şahmat
şək.	-	şəkil
şərqsünas	-	şərqsün.
şmustit.	-	şmustitul

T

Tal.	-	Tallin
tapm.	-	tapmaca
tar.	-	tarix
Tb.	-	Tbilisi
teleqr.	-	teleqraf
tex.	-	texnik
texnol.	-	texnoloq
tv.	-	televiziya
tlf.	-	telefoniya
Tib.	-	Tibet
tic.	-	ticarət
tərt.	-	tərtib
tərk. element	-	tərkib element
təs.hal	-	təsirlik hal
top.	-	topoqrafiya
toxuc.	-	toxuculuq

trakt. - Traktor

U

Udm. - udmurt
un-t. - universitet
uz. - uzunluq

Ü

Ümum. - ümumiyyətlə

V

Vtsan. - vatt saniyə
vt/saat - vatt/saat
və s. - və sairə
və i.a. - və ilaxır
Venes. - Venesuela

Y

Yapon	-	yap.
yarımada	-	y.ada.
yanvar	-	yanv.
Yeni Zelandiya	-	Y. Zel.
yy. hal	-	yyələlik hal
yönl.hal	-	yönlük hal
yubil.	-	Yubiley
yux.	-	yuxarı

Z

zav.	-	zavod
zool.	-	zoologiya

LATIN QRAFİKALI
AZƏRBAYCAN ƏLİFBASI

Çapı	Əl yazısı	Adı		Çapı	Əl yazısı	Adı	
		latınca	kirilcə			latınca	kirilcə
A a	A a	a	a	Q q	Q q	qe	qe
B b	B b	be	be	L l	L l	el	el
C c	C c	ce	ce	M m	M m	em	em
Ç ç	Ç ç	çe	çe	N n	N n	en	en
D d	D d	de	de	O o	O o	o	o
E e	E e	e	e	Ö ö	Ö ö	ö	ö
Ə ə	Ə ə	ə	ə	P p	P p	pe	pe
F f	F f	ef	ef	R r	R r	er	er
G g	G g	ge	ge	S s	S s	se	se
Ğ ğ	Ğ ğ	ğe	ğe	Ş ş	Ş ş	şe	şe
H h	H h	he	he	T t	T t	te	te
X x	X x	xe	xe	U u	U u	u	u
I ı	I ı	ı	ı	Ü ü	Ü ü	ü	ü
İ i	İ i	i	i	V v	V v	ve	ve
J j	J j	je	je	Y y	Y y	ye	ye
K k	K k	ke ka	ke	Z z	Z z	ze	ze

KİRİL ƏLİFBASI

Çap hərfləri	Əlyazma hərfləri	Adı	Çap hərfləri	Əlyazma hərfləri	Adı
А а	<i>А а</i>	а	Р р	<i>Р р</i>	эр
Б б	<i>Б б</i>	бэ	С с	<i>С с</i>	эс
В в	<i>В в</i>	вэ	Т т	<i>Т т</i>	тэ
Г г	<i>Г г</i>	гэ	У у	<i>У у</i>	у
Д д	<i>Д д</i>	дэ	Ф ф	<i>Ф ф</i>	эф
Е е	<i>Е е</i>	е	Х х	<i>Х х</i>	ха
(Ё ё)	<i>Ё ё</i>	ё	Ц ц	<i>Ц ц</i>	цэ
Ж ж	<i>Ж ж</i>	жэ	Ч ч	<i>Ч ч</i>	че
З з	<i>З з</i>	зе	Ш ш	<i>Ш ш</i>	ше
И и	<i>И и</i>	и	Щ щ	<i>Щ щ</i>	ща
Й й	<i>Й й</i>	и краткое	Ъ ъ	ъ	твёрдый знак
К к	<i>К к</i>	ка	Ы ы	ы	ы
Л л	<i>Л л</i>	эль	Ь ь	ь	мягкий знак
М м	<i>М м</i>	эм	Э э	<i>Э э</i>	э обратное
Н н	<i>Н н</i>	эн	Ю ю	<i>Ю ю</i>	йу
О о	<i>О о</i>	о	Я я	<i>Я я</i>	йа
П п	<i>П п</i>	пэ			

LATIN ƏLİFBASI

Çap hərfləri		Əlyazma hərfləri	Adı	Çap hərfləri		Əlyazma hərfləri	Adı
düz	kursiv			düz	kursiv		
A a	<i>A a</i>	<i>A a</i>	a	N n	<i>N n</i>	<i>N n</i>	en
B b	<i>B b</i>	<i>B b</i>	be	O o	<i>O o</i>	<i>O o</i>	o
C c	<i>C c</i>	<i>C c</i>	tse	P p	<i>P p</i>	<i>P p</i>	pe
D d	<i>D d</i>	<i>D d</i>	de	Q q	<i>Q q</i>	<i>Q q</i>	ku
E e	<i>E e</i>	<i>E e</i>	e	R r	<i>R r</i>	<i>R r</i>	er
F f	<i>F f</i>	<i>F f</i>	ef	S s	<i>S s</i>	<i>S s</i>	es
G g	<i>G g</i>	<i>G g</i>	qe	T t	<i>T t</i>	<i>T t</i>	te
H h	<i>H h</i>	<i>H h</i>	xa	U u	<i>U u</i>	<i>U u</i>	u
I i	<i>I i</i>	<i>I i</i>	i	V v	<i>V v</i>	<i>V v</i>	ve
J j	<i>J j</i>	<i>J j</i>	yot	W w	<i>W w</i>	<i>W w</i>	dubl ve
K k	<i>K k</i>	<i>K k</i>	ka	X x	<i>X x</i>	<i>X x</i>	iks
D d	<i>D d</i>	<i>D d</i>	el	Y y	<i>Y y</i>	<i>Y y</i>	iqrek
M m	<i>M m</i>	<i>M m</i>	em	Z z	<i>Z z</i>	<i>Z z</i>	zet

YUNAN ƏLİFBASI

Çap hərfləri	Əlyazma hərfləri	Adı	Çap hərfləri	Əlyazma hərfləri	Adı
A a	<i>A a</i>	alfa	N v	<i>N v</i>	ni
B β	<i>B β</i>	beta	Ξ ξ	<i>Ξ ξ</i>	ksi
Γ γ	<i>Γ γ</i>	qamma	O o	<i>O o</i>	omikron
Δ δ	<i>Δ δ</i>	delta	Π π	<i>Π π</i>	pi
E ε	<i>E ε</i>	epsilon	P ρ	<i>P ρ</i>	ro
Z ζ	<i>Z ζ</i>	dzeta	Σ σ	<i>Σ σ</i>	siqma
H η	<i>H η</i>	eta	T τ	<i>T τ</i>	tay
Θ θ ϑ	<i>θ ϑ</i>	teta	Υ υ	<i>Υ υ</i>	ipsilon
I ι	<i>I ι</i>	yota	Φ φ	<i>Φ φ</i>	fi
K κ	<i>K κ</i>	kappa	X χ	<i>X χ</i>	xi
Λ λ	<i>Λ λ</i>	lambda	Ψ ψ	<i>Ψ ψ</i>	psi
M μ	<i>M μ</i>	mi	Ω ω	<i>Ω ω</i>	omeqa

ROMA (RUM) RƏQƏMLƏRİ

I	1	LXX	70
II	2	LXXV	75
III	3	LXXIX	79
IV	4	LXXX	80
V	5	LXXXV	85
VI	6	LXXXIX	89
VII	7	XC	90
VIII	8	XCV	95
IX	9	XCIX	99
X	10	C	100
XV	15	CL	150
XIX	19	CC	200
XX	20	CCC	300
XXV	25	CD	400
XXIX	29	D	500
XXX	30	DC	600
XXXV	35	DCC	700
XXXIX	39	DCCC	800
XL	40	CM	900
XLV	45	M	1000
XLIX	49	MD	1500
L	50	MM	2000
LV	55	MMM	3000
LIX	59	MMMM və ya	
LX	60	M̄V	4000
LXV	65	V̄	5000
LXIX	69	M̄	1 000

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində

Axundov B., Mahmudov M. Nəşriyyat işinin əsasları. Bakı: «Aspoliqraf», 2006.

Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı.

Budaqova Z. Azərbaycan dilində durğu işarələri. Bakı: «Elm», 1977.

Dəmirçizadə Ə. Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi. I hissə. Bakı: «Maarif», 1979.

Mahmudov M. Mərkəz Qacarın təmsil dünyası. Bakı: «Azərbaycan milli Ensiklopediyası» Nəşriyyat-Poliqrafiya Birliyi, 2002.

Məmmədli C.Ə. Jurnalistikanın müasir inkişaf meylləri. Bakı: «Elm», 2006.

Məhərrəmli Q.M. Kütləvi kommunikasiya və dil. Bakı: Çəşoğlu, 2004.

Nəşriyyat işi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.

Nəşriyyat işi. Bakı: «Yeni nəsil», 2002.

Rüstəmov T. Ədəbi redaktənin əsasları. Bakı: ADU nəşri, 1975.

Seyidov Y.M. Azərbaycan dili. Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2001.

Seyidov Y. Azərbaycan dilinin qrammatikası. Morfologiya. Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2000.

Rus dilində

Лихтенштейн Е.С., Сикорский Н.М., Урнов М.В. Теория и практика редактирования. Москва: «Высшая школа», 1961.

Памятная книжка редактора. Москва: «Книга», 1980.

Почечуев. Вычитка рукописи. М.- Л.: 1947.

Справочная книга редактора и корректора. Москва: «Книга», 1980.

Редактирование отдельных видов литературы. Под ред. проф. Н.М.Сикорского. Москва: «Книга», 1987.

Редактор и книга. Москва: «Книга», 1965.

LÜĞƏTLƏR

Azərbaycan dilində

Adilov M.İ., Verdiyeva Z.N., Ağayeva F.M. İzahlı dilçilik terminləri lüğəti. Bakı: «Maarif», 1989.

Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. 4 cildə. Bakı: Azərbaycan Elmlər Akademiyasının nəşriyyatı, 1966.

Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti. Bakı: Azərbaycan Elmlər Akademiyası nəşriyyatı, 1964.

Azərbaycan türkcəsi sözlüğü. 2 cilddə. İstanbul: 1994.

Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti. Bakı: «Elm», 1975.

Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti. Bakı: 2004.

Azərbaycanca-rusca lüğət. Bakı: «Maarif», 1984.

Ədəbiyyatşünaslıq terminləri lüğəti. Bakı: «Maarif», 1988.

Hüquq terminləri lüğəti. Bakı: Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Nəşriyyatı, 1961.

Məhərrəmli Q.M. Kino, televiziya, radio terminləri. İzahlı lüğət. Bakı: Azərbaycan Milli Ensiklopediyası, 2002.

Rus dilində

Русско-азербайджанский словарь.

Турецко-русский словарь. М.: «Русский язык», 1977.

Русско-турецкий словарь. М.: «Советская энциклопедия», 1972.

Русско-немецкий словарь. М.: «Советская энциклопедия», 1965.

Немецко-русский словарь. М.: «Советская энциклопедия», 1965.

Русско-французский словарь. М.: «Советская энциклопедия», 1971.

Древнетюркский словарь. Л.: «Наука», 1969.

Литературный энциклопедический словарь. М.: «Советская энциклопедия», 1987.

Англо-русский словарь. М.: «Русский язык», 1985.

XƏRİTƏLƏR

Атлас Азербайджанской Республики. Б.-М.: 1963.

Атлас Азербайджанской Республики. М.: 1979.

Малый атлас мира. М.: 2000.

MÜNDƏRİCAT

Bir neçə söz.....	3
Giriş.....	9
Əlyazmanın dil və üslubu	
üzərində redaktor işi	13
Redaktor düzəlişinin növləri və	
üslubi səhvlərin islahı.....	26
Əlyazmada orfoqrafiya qaydalarına	
əməl olunması.....	31
Əlyazmada durğu işarələrindən istifadə məsələsi.....	46
İxtisar formaları	62
Latın qrafikalı Azərbaycan əlifbası	80
Kiril əlifbası.....	81
Latın əlifbası.....	82
Yunan əlifbası.....	83
Roma (Rum) rəqəmlərinin yazılış qaydası	84
İstifadə edilmiş ədəbiyyat	85

Çapa imzalanmışdır: 08.10.2007.

Formatı 60x84 1/16.

Həcmi 5,75 ç.v. Sayı 200.

Bakı Universiteti nəşriyyatı,
Bakı ş., AZ 1148, Z.Xəlilov küçəsi, 23.